

Elävä maa

Luonnon pyhyys ja luontosuhde wiccalaisuudessa

Uskontotieteen Pro gradu –tutkielma
Teologinen tiedekunta
Ina Kovamäki
Tammikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution -
Tekijä – Författare Ina Kovamäki		
Työn nimi – Arbetets titel Elävä maa: Luonnon pyhyys ja luontosuhde wiccalaisuudessa		
Oppiaine – Läroämne Uskontotiede		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 03.01.2020	Sivumäärä – Sidoantal 51
Tiivistelmä – Referat Tarkastelen pro gradu –tutkielmassani wiccalaisten luontosuhdetta sekä heidän käsityksiään pyhästä luonnossa. Olen jakanut tutkimuskysymykseni useampaan osaan: aluksi tarkastelen aineistossani esille tulevia wiccalaisten käsityksiä luonnosta ja sitä, miten luontosuhdetta niissä määritellään, ja onko aineistossa eroja näiden käsitysten välillä. Seuraavaksi tutkin kuinka pyhän ja profaanin käsitteet näkyvät heidän luontosuhteessaan. Lisäksi tarkastelen luonnon roolia wiccarituaaleissa ja lopuksi sitä, miten wiccalaisuus voi kannustaa harjoittajaan toimimaan luonnonsuojelun parissa. Aineistonani käytän kolmen wiccan harjoittajan teoksia: Vivianne Crowleyn 'Wicca' (2003), Starhawkin 'The Earth Path' (2006) sekä Harmony Nicen 'Wicca' (2018). Kaikissa teoksissa tulee esiin wiccalaisten läheinen luontosuhde, jota olen työssäni analysoinut. Crowleyn teos keskittyy enemmän luontosuhteen määrittelyyn, kun taas Starhawkin ja Nicen kirjat painottavat kokemuksellisuuden ja toiminnallisuuden osuutta wiccojen luontosuhteessa. Metodinani käytän laadullista sisällönanalyysiä ja pyhän käsite toimii teoreettisena viitekehyksenä työssäni. Wiccalaisilla ei ole yhtenäistä käsitystä luonnosta ja sen pyhyydestä, vaikka joitakin yleispäätelmiä aineiston perusteella voidaan tehdä. Wiccat pitävät luontoa arvossa, jotkut myös pyhänä, ja antavat sille paljon henkilökohtaista merkitystä. Jumaluudet viittaavat luontoon ja vuoden kiertokulkuun. Pyhän ja profaanin välille ei tehdä suurta eroa, mutta wiccalaisuudesta on löydettävissä elementtejä joita pidetään selvästi enemmän kunnioituksen kohteina kuin toisia; luonto on yksi näistä. Rituaaleilla ja magian käytöllä wiccalaiset voivat vahvistaa omaa luontokokemustaan ja suhdettaan elävään luontoon. Rituaalit ovat hyvin toiminnallisia ja yhteisöllisiä, ja ne tehdään usein luonnon helmassa. Luonnon pitäminen suuressa arvossa on johtanut jotkut wiccalaiset luonnonsuojeluun ja ekoaktivismiin, erityisesti Starhawkin edustama ekologisuuden, feminismin ja spiritualismin yhteensulautunut suuntaus on aktiivinen tällä saralla. Wiccalaiset kokevat luonnon olevan jotakin suojelemisen ja kunnioittamisen arvoista, joka heijastuu heidän teoissaan luonnon hyväksi. Aineistoni perusteella siis luontoa voidaan pitää wiccalaisille jonkinlaisena itseisarvona, jolla on paljon merkitystä heidän uskonnossaan ja henkilökohtaisissa elämissään. He näkevät luonnon olevan myös kaiken toiminnan alkupiste, ja wiccalainen elämä aina huomioi luonnon positiivisella tavalla.		
Avainsanat – Nyckelord wiccalaisuus, luonnonuskonnot, new age, noituus, pyhä, rituaalit		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Aiheen esittely	1
1.2 Aikaisempi tutkimus	2
1.3 Tutkimuskysymys	4
2. WICCALAISUUS	6
2.1 Mitä wiccalaisuus on?	6
2.2 Wiccan lyhyt historia	7
2.3 Vanha pakanauskonto vai uusi new age -liike?	10
3. LUONNONUSKONNOT	14
3.1 Luonto uskonnoissa	14
3.2 Luonnonuskonnot	16
4. AINEISTO JA METODI.....	20
4.1 Vivianne Crowley	20
4.2 Starhawk	21
4.3 Harmony Nice	22
4.4 Laadullinen sisällönanalyysi	23
4.5 Pyhän käsite	24
5. PYHÄ JA PROFAANI WICCALAISTEN LUONTOSUHTEESSA.....	27
5.1 Käsitetyt luonnosta.....	27
5.2 Pyhän ja profaanin merkitys luonnossa.....	31
6. LUONTOSUHDE JA KOKEMUKSELLISUUS	35
6.3 Rituaalit ja magia luontokokemuksen edistäjänä.....	35
6.4 Toimijuus luonnonsuojelussa	39
7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	42
LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO.....	45

1. Johdanto

1.1 Aiheen esittely

Wiccalaisuus on uskonto, joka välttelee monia perinteisesti uskontoihin liittyviä määrittelyjä ja leimoja. Se onkin hyvin vapaamuotoinen uskonto, jossa sitä harjoittavalla yksilöllä on suuri valinnanvapaus kuinka uskontoa haluaa toteuttaa elämässään. Kaikkia wiccoja yhdistää kuitenkin muutamat tietyt periaatteet ja arvot, ja yksi näistä on luonto. Luonnolla, luonnollisella maailmalla ja ympäristöllä on suuri merkitys ja rooli wiccojen elämässä, ja se kulkee mukana vuoden aikana tapahtuvissa perinteisissä juhlissa, erilaisissa rituaaleissa sekä myös mentaliteetissa, ajatusmaailmassa ja maailmankuvassa. Jotkut wiccalaiset jopa sanovat, että kaikki heidän toimintansa perustuu luontoon.¹

Wiccalaisuutta on tutkittu akateemisissa piireissä jonkin verran, mutta erityisesti tutkimusta erilaisista luonnon- ja pakanauskunnoista löytyy runsaasti. Wiccalaisuuden voikin niputtaa osaksi tuota uskontoperhettä, sillä se jakaa erityisesti juuri luontokäsityksensä niiden kanssa. Monet luonnonuskonnot toimivat animismin pohjalta, nähden luonnon ja kaikki sen osat jumaluuksina tai omaavan jotakin jumallalliseen voimaan verrattavaa.²

Näissä uskonnoissa luonnolla koetaan usein myös olevan jonkinlainen tietoisuus ja että kaikki maapallolla oleva, myös ihmiset, ovat osa luontoa ja osa verkkoa missä kaikki vaikuttaa kaikkeen. Tästä syntyy tietynlainen magian tai ihmetyksen kokemus, minkä voidaan nähdä yhdistävän kaikkia luonnonuskontoja. Luonto nähdään olennaisena osana maapalloa, sen elämää sekä meidän omia elämiämme, ja siihen liitetään jotakin kenties elämää suurempaa, kuitenkin väheksymättä jokapäiväisiä kokemuksia.³ Magia liittyy hyvin keskeisesti myös wiccalaisuuteen, ja voidaankin sanoa että kaikkeen heidän toimintaansa ajatellaan liittyvän omanlaistaan magiaa. Magialla ei niinkään tarkoiteta pop kulttuurissa vallalla olevaa käsitystä magiasta, jossa tehdään loitsuja taikasauvalla, tai lausuta taikanoja. Wiccalaiset ymmärtävät magian olevan osa tietoisuutta, jolla pystytään vaikuttamaan ympäröivään maailmaan.⁴

Oma kiinnostukseni wiccalaisuuteen syntyi kun perehdyin henkilökohtaisen kiinnostuksen takia erilaisiin henkisyyden muotoihin. Myös uskontotieteen opiskelijana vastaan tulivat luonnonuskonnot, mitkä kiinnostavat minua nykyisten ilmastokysymysten takia. On mielenkiintoista kuinka eri uskonnoissa luontoon suhtaudutaan ja millainen rooli

---

¹ Lassander 2005, 30.

² Harvey 2007, 1.

³ Crowley 2003, 5.

⁴ Lassander 2005, 41.

sille annetaan. Henkisyiden ja luontouskontojen kautta törmäsin siis wiccalaisuuteen, joka tuntuu saaneen suosiota viime vuosina enemmän kuin aiemmin. Olen huomannut kiinnostusta noituuteen ja wiccalaisuuteen sekä muihin näiden kaltaisiin uskontoihin muun muassa sosiaalisen median eri alustoilla ja nämä liikkeet tuntuvat olevan varsin suosittuja nuorten naisten parissa. Selityksiä tälle voisi etsiä esimerkiksi Starhawkin ekofeministisestä spiritualisuudesta, joka yhdistää luonnonmukaista ja ympäristöystävällistä ajattelua henkisyteen sekä feminismiin. Tämä voi toimia varmasti voimaannuttavana yhdistelmänä monelle naiselle, kun kysymykset sekä sukupuolten tasa-arvosta, että ympäristöasioista ovat pinnalla. Harmony Nice, joka on kirjoittanut yhden lähdeaineistona käyttämäni kirjan, vetoaa erityisesti tähän ikäryhmään Youtube –videopalvelussa, josta hänet itsekkin bongasin etsiessäni tietoa wiccalaisuudesta.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Wiccalaisuutta uskontona on tutkittu aiemmin suhteellisen laajalti, tosin iso osa tutkimuksista keskittyy yleisesti pakanauskontoihin laajempaan ilmiönä. Suomalainen uskontotieteilijä Titus Hjelm on toimittanut teoksen ”Mitä wicca on?”⁵, joka on yleisteos wiccalaisuudesta. Siinä pääpaino on wiccan peruspiirteiden kuvaamisessa sekä lyhyessä historiakatsauksessa. Wiccalaiset myös itse pääsevät ääneen kertomaan omasta uskonnostaan. Kirjassa otetaan erityinen fokus suomalaiseen wiccalaisuuteen ja wiccan asemaan suomalaisessa uskonnollisessa kentässä. Hjelm on kirjoittanut myös nuorten uskonnollisuudesta ja wiccasta yhtenä nuorten suosimista uskonnoista Jussi Sohlbergin kanssa artikkelissa ”Jumalattaren helmassa: Wicca nuorten uskonnollisena liikkeenä”⁶.

Joanne Pearsonin, Richard H. Robertsin ja Geoffrey Samuelin toimittama teos ”Nature Religion Today: Paganism in the Modern World”⁷ taas käsittelee pakauskonnollisuutta laajemmin ja keskittyy erityisesti niihin, joita voidaan kutsua luonnonuskonnoiksi. Wiccaa on tutkittu teoksessa useammassakin artikkelissa, ja niiden painopiste on wiccalaisten luontosuhteesta ja mikä luonnon paikka wiccalaisuudessa ylipäätään on. Vivianne Crowleyn artikkeli teoksessa käsittelee wiccaa luonnonuskontona ja Joanne Pearson taas kirjoittaa wiccan asemasta new age –uskonnollisuuden sisällä. Myös kirjan muista artikkeleista voi saada hyödyllistä tietoa wiccojen luontosuhteesta, sillä monessa pakana- ja

---

⁵ Hjelm 2005.

⁶ Hjelm&Sohlberg 2004.

⁷ Pearson, Roberts&Samuels 1998.

luonnonuskonnossa suhtautuminen ympäröivään maailmaan on hyvin samantyylinen ja niistä löytyy monia yhdistäviä piirteitä.

Ursula King on tutkinut naisten henkisyttä teoksessaan ”Women and Spirituality: Voices of Protest and Promise”⁸. Teos keskittyy lähinnä naisten asemaan ja feminismiin sekä hnekisyyden osuuteen siinä, mutta kirjassa on kappale myös ”Jumalatar-uskosta”, joka tarkoittaa wiccalaisuutta ja muita vastaavia uskonnollisia liikkeitä. Kingin mukaan Jumalatar-uskonnot vetoavat erityisesti naisiin, sillä usein perinteiset monoteistiset ja patriarkaaliset uskonnot on koettu liian tukahduttavina ja naisia kontrolloivina. Niiden pitkä valta-asema on herättänyt naisissa halun löytää jotakin itselleen sopivampaa ja vapauttavampaa. Näihin liittyy erityisesti vanhat myytit, riitit ja uskomukset, ja wicca on tällaisesta uskonnosta hyvä esimerkki. Wiccalaisuuteen ja muihin taikuutta hyödyntäviin liikkeisiin liittyy naisille vahva voimaannuksen tunne, kun he kokevat että pystyvät omalla tahdolla ja olemuksellaan muokkaamaan omia elämiään ja heidän ympäröivää todellisuuttaan. King sanoo, että tällainen henkisyys on todellisesti naiskeskeistä ja keskittyy itsensä parantamiseen ja antaa naisille energisoivaa voimaa. King mainitsee myös wiccalaisuuden ja sen kaltaisten liikkeiden naiskeskeisyyden ilmentyvän Äiti Maan korostamisena ja palvomisena.⁹

Graham Harvey käsittelee luonnonuskontoja kirjassaan ”Listenin People, Speaking Earth: Contemporary Paganism”¹⁰. Wiccalaisuus voidaan lukea luonnonuskontojen piiriin, ja tässä työssä teenkin niin. Harvey käsittelee teoksessaan lyhyesti wiccalaisuutta ja Jumalatar-uskontoja, kuten myös muita pakanaliikkeitä. Luonnonuskonnoilla on kaikilla hyvin samanlainen filosofia luontoon liittyen, joten olen hyödyntänyt laajemmin luonnonuskontojen ajatuksia tutkiessani wiccalaisuutta. Harvey käsittelee eri pakanaliikkeitä laajasti, sekä kirjoittaa myös vuodenkierron merkityksestä niille. Hän käsittelee rituaaleja, erilaisia mytologioita ja tarinoita sekä myöskin luonnonuskontojen filosofiaa ja etiikkaa laajasti. Harveyn kirjassa on myös luku ekologialle, mikä keskittyy luonnonuskontojen luontosuhteeseen ja ylipäättään luonnon merkitykseen liikkeiden jäsenten elämään.

Heikki Pesosen toimittamassa teoksessa ”Uskonnon luonto”¹¹ käsitellään eri maailmanuskontojen sekä muiden uskonnollisten liikkeiden luontosuhdetta. Käytän työssäni Pesosen sekä Aija Taskisen kirjoittamia artikkeleita kristinuskon ja hindulaisuuden luontokäsityksistä ja peilaan niitä wiccalaisuuteen. Ne toimivat siis vertailukohteena wiccalaisuudelle. Teoksessa on useita artikkeleita erityisesti luonnonuskontoihin sekä new

---

⁸ King 1993.

⁹ King 1989, 117-126.

¹⁰ Harvey 2007.

¹¹ Pesonen 1999.

age –henkisyys liittyen, muun muassa Teija Mikkolan artikkeli ”Uusia tuulia maailmankuvamarkkinoilla: New Age –liikkeen ympäristönsuojeluaatteen ja postmodernin yhtymäkohtia”, sekä Kimmo Ketolan kirjoittama artikkeli aiheesta ”Uusi aika – uusi luontosuhde? Jim Nollmanin spirituaaliekologia esimerkkinä New Age –liikkeen maailmankuvasta”. Vaikka new age ja wiccalaisuudella onkin merkittäviä eroja kaiken ajattelun sekä luontosuhteensa osalta, olen kokenut hyödylliseksi lukea myös new ageen liittyvää kirjallisuutta työtäni varten. Valitsin edellämainittuja tutkimuksia työni taustoitukseen siksi, että iso osa niistä keskittyy nimenomaan luontosuhteeseen uskonnoissa ja erityisesti luonnonuskontojen parissa, jotka tulevat aihepiirinä wicca lähelle. Niistä saa hyviä vertailukohtia wiccalaisuudelle sekä luonnonuskontojen ja pakanuuden uskontokenttä (jotka usein niputetaan yhteen) jakavat paljon samoja piirteitä wiccalaisuuden kanssa. Isossa osassa luonnonuskontoja käsittelevää tutkimusta ei kuitenkaan keskitytä juuri wiccalaisuuteen uskontona laajemmin vaan se mainitaan tutkimuksissa yleensä lyhyesti tai ei ollenkaan. Tämän takia oman tutkimukseni fokuksena on vain wiccalaisuus ja sen harjoittajien luontosuhde.

1.3 Tutkimuskysymys

Työssäni tarkastelen wiccalaisten luontosuhdetta sekä kuinka he asennoituvat luontoon harjoittaessa uskontoaan. Tutkin erityisesti pyhän ja profaanin välistä erottelua, ja pikemminkin sitä kuinka sitä on wiccalaisuuden parissa hankala tehdä. Wiccalaisilla on kullakin oma luontokäsityksensä ja on ryhmästä tai yksilöstä kiinni kuinka siihen suhtaudutaan. Kuitenkin kyseisestä uskonnosta löytyy sen verran myös yhteisesti tunnustettuja arvoja, että wiccalaisten luontosuhteesta pystytään sanomaan jotain yleisellä tasolla. Tarkastelen wiccalaisten luontosuhdetta ja pyhän asemaa siinä, ja analyysissäni otan tähän kysymykseen eri näkökantoja tai aspekteja pyhän ja profaanin välisen erottelun, rituaalien ja luonnonsuojelun kautta.

Peilaan tätä luontosuhdetta muihin luonnonuskontoihin, joista löytyy paljon samoja elementtejä kuin wiccalaisuudesta. Käytän vertailuna myös kristinuskon luontosuhdetta ja sen roolia uskonnossa, joka on varsin erilainen verrattuna luonnon- ja pakanauskontoihin. Pyhää ja maallista sekä niiden suhdetta pohtiessani hyödynnän Veikko Anttosen tekemää tutkimusta pyhästä ja sovellan sitä wiccojen määritelmään tästä vaikeasti selitettävästä termistä. Jos luontoa pidetään wiccalaisuudessa pyhänä, niin mitä merkityksiä tämä tuo heidän uskontoonsa? Pohdin tutkimuksessani myös rituaalien merkitystä luontosuhteen rakentajana

ja ylläpitäjänä. Rituaaleilla on wiccoille erityisen tärkeä merkitys ja he hyödyntävät niissä usein luonnonelementtejä. Luonto on myös usein ajatuksen tasolla läsnä rituaaleissa, sillä myös wiccojen juhlapyhät jolloin rituaaleja erityisesti harjoitetaan, sijoittuvat vuodenkierron mukaan tuoden omaa symboliikkaansa uskonnonharjoittamiseen.

Lisäksi pohdin luonnonsuojelun osuutta wiccalaisten luontosuhteessa. Usein luonnonuskontoihin liittyy ajatus luonnon arvokkuudesta itsensä takia, ja se nähdään suojeltavana ja tärkeänä asiana. Myös wiccalaisuudessa on näin, erityisesti jos luontoa katsotaan läpi pyhä-käsitteen linssien. Tarkastelen lisääkö wiccojen luontosuhteen merkitys heidän toimintaansa ekologisten kysymysten suhteen, ja mitä muotoja luonnonsuojelu voi wiccauskonnon sisällä ottaa.

Kun puhun luontosuhteesta työssäni, on tärkeää määritellä mitä tarkoitan luonnolla. Luonto voi tarkoittaa eri ihmisille monia eri asioita: jotkut kokevat luonnon olevan meitä ympäröivä maailma, kun taas toiset kokevat luonnon olevan elollista luontoa, muun muassa eläimiä ja kasvillisuutta. Jotkut näkevät luonnon biologisina ekosysteemeinä, jolloin myös ihmiset kuuluisivat osaksi luontoa. Nykyajan modernissa maailmassa ajatus siitä, että ihminen on osa luontoa ja vain yksi pieni palanen sitä kokonaisuutta, saattaa olla hieman vieras. Wiccalaiset tuntuvat kuitenkin kokevan luonnon hyvin kokonaisvaltaisesti. Heille se on kaikki kaikessa, ja selviä rajoja siihen miten luonto määritellään ei edes aina heidän kirjallisuudessaan tehdä. Iso osa wiccalaisista laskee myös itsensä ja muut ihmiset ”luonto”-käsitteen alle kuuluvaksi. Pyrin pitämään mielessä, että luonto on wiccalaisille hyvin iso osa heidän elämäänsä, ja selkeitä rajoja ei välttämättä tehdä. Kuitenkin kun käsittelen esimerkiksi pyhän ja profaanin eroa tai wiccojen rituaaleja, lähestyn luontoa termin ”luonnollinen maailma” valossa. Tähän usein nähdään sisältyvän siis kaikki mikä ei ole ihmisen tekemää, siis luonnonalueet kuten järvet, meret, metsät ja muu niin sanottu villi luonto. Työssäni mainitsen myös luonnon liittyvän wiccalaisilla ihmisluontoon itseensä, joten sekin ajatus liikkuu tekstissä yhdellä tasolla.

2. Wiccalaisuus

2.1 Mitä wiccalaisuus on?

Wicca on luonnonuskonto, joka usein uskontotieteen parissa liitetään pakana- ja uususkonnollisuuden piiriin¹². Wicca on hyvin hankalasti määriteltävä uskonto, koska sillä ei ole esimerkiksi keskitettyä johtoa, dogmaa, pyhiä kirjoja tai muutakaan yhteistä säännöstöä siitä kuinka uskontoa tulisi harjoittaa. Heillä on kuitenkin joitain yleisesti tunnustettuja sääntöjä, tai enemmänkin ohjenuoria, joiden varaan wiccat rakentavat uskontonsa ja ajatusmaailmansa.¹³ Yksi näistä on niin sanottu rede, joka kuuluu ”kunhan se ei vahingoita, tee mitä tahdot”. Rede on osa pidempää Doreen Valienten kirjoittamaa runoa, jossa määritellään wiccan peruspiirteitä laajemmin. Lauseella tarkoitetaan sitä, että omat tahdot ja halut tulisi tuoda kuuluville, mutta elämää tulisi elää siten, ettei vahingoita itseään eikä ketään tai mitään muuta. Wiccalaiset korostavat teoilla olevan seurauksia, josta muistuttaa heidän Kolminkertainen laki. Sen mukaan kaikki mitä teet muille, tulee itsellesi takaisin kolminkertaisena, sekä hyvät että pahat asiat.¹⁴

Wiccassa ei siis ole tiettyjä opinkappaleita tai säännöstöjä joita kaikki noudattaisivat, vaan se jakautuu useaan eri haaraan. Mika Lassander kirjoittaa, että ”pyrkimys epädogmaattisuuteen ja yksilöllisen valinnan vapauden korostamiseen häivyttää alleen sen, mikä wiccassa on yhteistä ja jaettavaa”¹⁵. Wicca harjoitetaan sekä ryhmissä että yksin hyvin vapaamuotoisesti, joten on hankalaa saada kattavaa kuvausta siitä mihin wiccat uskovat. Joitain yhteisiä piirteitä eri wiccalaisuuden haaroista voidaan kuitenkin erottaa.

Wiccalaiset voivat vapaasti valita uskovatko he yhteen Jumalaan, useampiin jumaluuksiin tai olla uskomatta mihinkään jumalan kaltaiseen entiteettiin ollenkaan. Useimmiten kuitenkin wiccalaiset uskovat yhteen jumaluuteen, jossa on kaksi puolta: jumala ja jumalatar. Nämä eivät ole sukupuolittuneita rooleja, vaan ne nähdään feminiinisenä ja maskuliinisenä energiana (vrt. yin – yang –jaottelu). Jotkut wiccat myös pitävät luontoa jumalanaan, ja näkevät luonnon animistisin¹⁶ linssein. Wiccalaisuudessa käsitys sentientistä jumalasta on sinänsä epärelevantti, ja Vivianne Crowley sanookin, että wicca on uskonto,

---

¹² Hjelm 2005, 9.

¹³ Lassander 2005, 25.

¹⁴ Pakanaverkko Ry.

¹⁵ Hjelm 2005, 25.

¹⁶ Animismilla tarkoitetaan käsitystä siitä, että kaikilla olioilla on sielu, sekä elollisilla että elottomilla. Näin ollen kaikilla luonnonkappaleillakin voidaan nähdä olevan sielu.

jolla ei ole tarvetta transsendenttiselle jumalalle. Wiccalaisuus voidaan nähdä myös polyteistisena uskontona, jossa palvotaan useita pakanajumalia.¹⁷

Wiccassa olennaista ei siis ole tuonpuoleiset asiat, vaikka niillä onkin rooli uskonnossa, vaan se keskittyy vahvasti tämänpuoleiseen, fyysiseen maailmaan. Gerald Gardner, jota usein pidetään modernin tai nykywiccan perustajana, sanoo että wiccassa pääpaino on tässä näkyvässä maailmassa ja myöskin uskossa siihen, että kuoleman jälkeen ihminen palaa sinne (reinkarnaatio), niin wiccalaisuuden toinen fokus löytyy myös sisäisestä maailmasta ja ”muista ulottuvuuksista”, sillä nuo asiat korostaa ja ehostaa elämää tämänpuoleisessa näkyvässä todellisuudessa.¹⁸ Wiccoilla on myös ajatus niin sanotun maalaisjärjen käyttämisestä, kun he ratkovat elämään liittyviä ongelmia; ratkaisuja ei niinkään haeta jumaluuksilta tai yliluonnollisesta, vaan pyritään kuuntelemaan itseään ja hakemaan apua esimerkiksi psykologian parista. Jungilaisen psykologian arkkityypit ovat wiccalaisuudessa keskeisessä roolissa, esimerkiksi ajatus kollektiivisesta alitajunnasta. Keskeisiä teemoja wiccalaisen elämässä ovat henkilökohtainen kasvu ja oppiminen, itsensä kehittäminen sekä itsensä toteuttaminen. Reinkarnaation eli jälleensyntymisen käsite kuuluu wiccalaisuuteen, ja he näkevät sielun kehittyvän useiden elämien ajan.¹⁹

Koska wiccalaisten elämä tasapainoilee tämän- ja tuonpuoleisen välillä, on rituaaleilla wiccoille suuri merkitys. Rituaaleilla voidaan luoda silta tämänpuoleisesta tuonpuoleiseen, ja rituaalit nähdään myös keinona muuttaa omaa tietoisuuttaan, jolla wiccalaiset ajattelevat pystyvänsä vaikuttamaan ympäröivään todellisuuteen.²⁰ Uskonnolliset kokemukset ovat heille tärkeitä ja erityisest ryhmässä uskontoaan harjoittavat wiccat pitävät useita rituaaleja esimerkiksi vuodenkierron ja juhlakalenterinsa mukaan.

2.2 Wiccan lyhyt historia

Wiccalaiset itse usein sanovat uskontosa periytyvän Euroopan esikristillisille ajoille, ja jotkut sijoittavat sen synnyn jopa ihmishistorian alkuun saakka. Tämä käsitys on osa wiccojen perinnettä ja uskonnollista jatkumoa, johon he peilaavat uskontoaan nykypäivänä.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta väite on kuitenkin ongelmallinen, sillä uskontoja, varsinkin wiccan kaltaisia, jotka ovat säilyneet pitkälti suullisen perinteen avulla, on hankala tutkia ja sijoittaa mihinkään tiettyyn aikakauteen. Suurin osa tutkijoista ajoittaa wiccan esiasteiden synnyn kuitenkin 1800-1900 –lukujen taitteeseen, kun uusi kiinnostus okkultismia kohtaan

---

¹⁷ Lassander 2005, 26-29.

¹⁸ Pearson, Roberts&Samuel 1998, 174.

¹⁹ Lassander 2005, 36-37.

²⁰ Lassander 2005, 38.

nosti päättään erityisesti Britanniassa.²¹ Yleisimmät nimet jotka yleensä nousevat esiin wiccan synnystä puhuttaessa ovat Margaret Murray, Gerald Gardner sekä Alex Sanders, jotka kaikki muokkasivat wicca ja veivät uskontoa eteenpäin. Murrayn mukaan wicca voidaan pitää ”länsi-Euroopan muinaisena uskontona” ja siitä voidaan löytää todisteita esikristilliseltä ajalta. Murray tutki erityisesti egyptologiaa, folkloristiikka ja antropologiaa, jotka kaikki omalta osaltaan toivat vaikutteita hänen käsitykseensä wiccasta. Hän kutsuu wicca ”Dianan kultiksi”, ja tämän nimen hän juonsi roomalaisesta jumalasta joka tunnettiin nimellä Janus tai Dianus. Diana on tämän nimen feminiininen muoto, ja Murray pitää Dianaa ”noitien johtajana”.²² Murrayn opeista on ollut paljon kiistaa wiccalaisten keskuudessa, mutta epäilemättä hän vaikutti 1920-30 –luvuilla paljon wiccan kehittymiseen.²³

Gerald Gardneria on usein kutsuttu wiccan ja ”uuden noituuden” isäksi, sillä hän 1940-50 –luvuilla kokosi erilaisista okkultistisista traditioista löyhän oppikokonaisuuden, mitä nyt kutsutaan gardenerilaiseksi wiccaksi. Gardnerin pääteokseksi muotoutui ”Book of Shadows” (1953), johon hän keräsi opinkappaleita, rituaaleja ja muistiinpanoja muun muassa vapaamuurariudesta, Margaret Murrayn ajatuksista sekä juutalaiskristillisestä rituaalimagiasta. Alesteir Crowley oli myös yksi Gardnerin vaikutteista.²⁴ Crowley on tunnettu okkultistisesta Thelema –liikkeestään, jonka opit noudattavat pitkälti muita okkultismiin kuuluvien liikkeiden, pakanauskontojen sekä new age –liikkeiden ideologioita.²⁵ Gardnerin versio wiccasta oli kuitenkin erilainen versio Murrayn luomasta versiosta, joka piti wicca lähinnä hedelmällisyysuskontona.²⁶ Gardnerin ajatuksissa wicca on iloon ja elämästä nauttimisen tärkeyteen painottava uskonto, jossa luonto on keskeisessä roolissa. Gardnerilaisessa, siis Gerald Gardnerin kehittämässä suuntauksessa covenilla²⁷ on suuri rooli ja kaikki uskonnollinen toiminta tapahtuu tässä yhteisössä. Hän kehitti ajatuksen kahdesta pääjumaluudesta, joista toinen on maskuliininen jumala ja toinen feminiininen kolmiosainen jumala. Feminiinisellä jumalalla on edelleen rooli hedelmällisyyden ja uudelleensyntymän kierrossa, kuten Murraynkin ajatuksissa.²⁸ Gardner auttoi vakiinnuttamaan wiccan asemaa

---

²¹ Sohlberg 2005, 52.

²² Adler 1986, 47.

²³ Adler 1986, 48.

²⁴ Sohlberg 2005, 64-66.

²⁵ Sohlberg 2005, 68.

²⁶ Adler 1986, 47. Hedelmällisyysuskonnolla hän tarkoitti sitä, että pääjumalan syntymän ja kuoleman kierrossa myös vuodenaajat vaihtelevat, ja tällä hedelmällisyyden idealla oli suuri vaikutus Murrayn luomaan wiccaan.

²⁷ Covenilla tarkoitetaan wiccojen yhteisöä. Covenihin usein liitytään rituaalilla ja ryhmällä on usein omat tapansa ja perinteensä, joilla he harjoittavat wicca. Katso esim. Lewis 1999, 63.

²⁸ Adler 1986, 62.

Britannian uskonnollisella kentällä siten, että hänen kuollessaan liikkeellä oli jo vahva kannatus.²⁹

Gardenerilaista perinnettä jatkoi ja vei eteenpäin Alex Sanders, joka perusti suuntauksen, jota kutsutaan aleksandriaaniseksi wiccaksi. Sanders on wiccalaisten keskuudessa hyvin kiistelty hahmo, mutta hän ja hänen julkisuuskuvansa auttoivat kasvattamaan wiccan ja muun okkultismin suosiota 1960-70 –luvuilla Britanniassa. Sandersin sanotaan lainanneen monia wiccan peruspalikoita Garnerin Book of Shadows –kirjasta, mutta hän lisäsi itse joukkoon paljon enemmän elementtejä muun muassa kabbalasta ja muista mysteeriuskonnoista. Sanders oli Gardneria suvaitsevampi siinä, ketä hän otti mukaan perinteeseensä; Gardner kielsi homoseksuaaleilta pääsyn omaan perinteeseensä, mutta Sanders toivotti kaikki tervetulleeksi. Kiistat Sandersin maineesta huijarina perustuvat väitteisiin siitä, että hän sanoo saaneensa initiaation wiccaan oman isoäitinsä kautta, vaikka tämä tutkijoiden ja ulkopuolisten mielestä näyttää hyvin epätodennäköiseltä.³⁰

1970 –luvulta eteenpäin wiccalaisuudessa on nähty uusia trendejä ja uskonto on saanut erilaisia muotoja sen kehittyessä, kuin mikä tahansa muukin uskonto. Erityisesti 70- ja 80 – luvuilla päättään wiccalaisuuden sisällä nosti ekofeministinen liike, jonka yksi keskeisimmistä edustajista on Starhawk, kenen teoksia hyödynnän tässä tutkimuksessa. 1960 –luvulta eteenpäin ympäristönsuojelusta tuli trendikästä, ja sitä alettiin harjoittaa laajemmin esimerkiksi kansalaisjärjestöjen toimesta. Inglehart liittyy sen laajempaan muutokseen ihmisten arvomaailmassa, joka tapahtui tuohon aikaan. Arvojen muuttuessa pois materialismista ja fyysiseen keskittymisestä, kohti niin sanottuja post-materialistisia arvoja, auttoi suuntaamaan ihmisten huomion luonnolliseen maailmaan ja sen saastumiseen, joka johtui (ja johtuu edelleen) laajalti ihmisten toimesta.³¹ Tämä puolestaan johti muun muassa pakauskonnollisuuden kasvuun, joka perustuu laajalti Inglehartin mainitsemaan post-materialistisiin arvoihin.

Wiccojen nykyistä lukumäärää on hankala arvioida, sillä he eivät pidä kirjaa omista kannattajistaan. Iso osa wiccoista harjoittaa uskontoaan yksin ja itsenäisesti, covenien ulkopuolella, jonka takia heistä on mahdotonta sanoa tarkkoja arvioita. Aidan Kellyn mukaan Yhdysvalloissa kaikkien pakanauskontojen harjoittajien lukumäärä putoaisi jonnekin 80 000-300 000 paikkeille, ja tästä luvusta wicca on siis vain pieni osa. Ronald Hutton on arvioinut wiccojen lukumääräksi Isossa-Britanniassa noin 100 000. Lukumäärät ovat kuitenkin vain

---

²⁹ Sohlberg 2005, 69.

³⁰ Sohlberg 2005, 69-71.

³¹ Hajer 1995, 74-75.

arvioita. Eniten wiccalaisuutta harjoitetaan Länsi-Euroopassa sekä Yhdysvalloissa, vaikka wiccoja voikin tavata ympäri maailmaa.³²

2.3 Vanha pakanauskonto vai uusi new age –liike?

Wiccan alkuperästä on siis useita eri versioita riippuen siitä keneltä kysyy. Wicca tutkineet tieteilijät pitävät sitä varsin tuoreena uskontona, jonka historia ulottuu vain muutaman vuosikymmenen taaksepäin.³³ Wiccalaisilla itsellään on kuitenkin niin sanottu myytti sen synnystä ja historiasta, kuten monella muullakin uskonnolla. He väittävät, että wiccan historia ulottuu useita satojatuhansia vuosia taaksepäin, jopa paleoliittisille ajoille asti. He pitävät uskontoaan esikristillisenä ja jopa esihistoriallisia piirteitä omaavana uskontona, joka on selvinnyt salassa pidettynä näihin päiviin asti. Wiccalaiset ajattelevat paleoliittisella kaudella vallinneen uskonnon olleen universaalia, jossa palvottiin samoja jumaluuksia vaikka niiden nimet olivatkin erilaisia paikasta riippuen. Wiccat usein yhdistävät uskontoonsa myös keskiajan noitavainot, ja sanovat polveutuvansa näistä samoista ryhmistä joita tuolloin vainottiin kristillisen kirkon toimesta erityisesti Euroopassa.³⁴

Wiccalaiset itse siis näkevät uskontonsa linkittyvän vanhaan esikristilliseen perinteeseen ja katkeamattomaan uskonnolliseen jatkumoon, kun taas uskontotieteilijät yhdistävät sen usein new ageen. New agella tai uushenkisyydellä tarkoitetaan ryhmää erinäisiä uskonnollisia ja katsomuksellisia liikkeitä, joita yhdistää ajatus muun muassa materiaalisesta maailmasta irtautumisesta ja henkisyyden korostamisesta. New age rupesi kasvattamaan suosiotaan 1970-luvulta lähtien ja keskeisinä ajatuksina siihen kuuluu individualismin korostaminen, perinteisen organisoituneen uskonnon torjuminen sekä henkisen ja materiaallisen maailman jyrkkä erottelu.³⁵ Joanne Pearson pohtii wiccan ja new agen välistä eroa artikkelissaan ”Assumed Affinities: Wicca and the New Age” (1998).

Pearson kirjoittaa, että vaikka wicca voidaan akateemisessa mielessä tarkastella osana new agea, se ei kuitenkaan täytä kaikkia sen vaatimia määrittelyjä. Pearson käyttää apunaan Paul Heelasin määrittelemiä kolmea new agen pääpiirrettä vertaillen näiden kahden liikkeen välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Hän keskittyy lähinn brittiläiseen wiccaan artikkelissaan. Heelasin ensimmäinen piirre new agea määritellessä on väittämä siitä, että ”yksilön elämä ei toimi”. Tällä hän tarkoittaa sitä, että ihminen elää uhrina nykyajan

---

³² Sohlberg 2005, 75.

³³ Lassander 2005, 43.

³⁴ Adler 1986, 45-46.

³⁵ Mikkola 1999, 155.

yhteiskunnassa, kahleissa erilaisiin sosiaalisiin statuksiin ja hierarkioihin. New agen tarkoituksena on irroittaa ihminen näistä kahleista, jotta hän pääsee vapaasti toteuttamaan itseään.³⁶ Pearsonin mukaan wiccasta tätä piirrettä ei sinänsä löydy, vaikka he ovatkin kiinnostuneita tuonpuoleisesta ja henkisestä maailmasta. Wiccalaiset keskittyvät elämään tässä todellisuudessa, eivätkä pyri pakenemaan todellisuutta mihinkään ulkopuoliseen. Wiccalaisille on tärkeää hyväksyä että elämässä on vaikeitakin hetkiä, ja se että ihmiset toimivat osana yhteiskuntaa ja sosiaalisia rakenteita. He eivät siis etsi kertaratkaisuja ongelmiinsa esimerkiksi juuri uskonnon parista.³⁷

Heelasin mukaan toinen keskeinen new agen piirre tai väittämä on, että ”olette jumalia ja jumalattaria maanpaossa”, jolla hän tarkoittaa sitä, että new agessa ihminen nähdään ennen kaikkea henkenä tai sieluna joka on kahlittuna kehossa. Keho ja ego ovat vankiloita, josta ihmisen tulisi päästä irti.³⁸ Wiccalaisuudessa taas henkeä ei nähdä kehoa parempana tai sen yläpuolella olevana, vaan ihmisen tarkoituksena on elää näiden kahden puolen kanssa ja yhdistää ne hyvin toimivaksi kokonaisuudeksi. Wiccojen pyrkimys itsensä kehittämiseen tulee ikään kuin uskonnon sivutuotteena ja kuuluu siihen luonnollisena osana.³⁹

Viimeisenä vertailukohteenä Pearson käyttää new agelle tyypillistä ”päästä irti/luovuta” –ajattelua, joka Heelasin mukaan tarjoaa yksilölle keinon pelastukseen. New age voidaan Heelasin mukaan nähdä utopistisena visiona maailmasta, jossa kaikki ovat onnistuneet ”karkottamaan” egonsa (jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan ennen kaikkea ihmisen itsekkäitä piirteitä, mutta myös yksilöllisyyden määritelmää), ja näin ovat päässeet irti materiaalisen maailman kahleista.⁴⁰ Pearsonin mukaan tätä ajattelutapaa voidaan tiettyssä mielessä soveltaa wiccaan, vaikka se ei täysin muuttumattomana siihen sovi. Wiccalaiset tasapainoilevat egon ja sielun (tai hengen) välillä ja näkevät erottelun tämän- ja tuonpuoleisen välillä vaikka pyrkivätkin yhdistämään nuo kaksi asiaa. Kuitenkin wiccalaiset ymmärtävät egon eri tavalla kuin new agea harjoittavat; he eivät suhtaudu siihen niin fatalistisesti ja tuomitsevasti. Ego nähdään wiccassa hyödyllisenä apuna ihmisen elämässä, joka toimii ikään kuin suojana itsen ja muun maailman välissä. Oikein käytettynä ego nähdään siis ihmiselle positiivisena asiana.⁴¹

---

³⁶ Heelas 1996, 18-20.

³⁷ Pearson 1998, 46-47.

³⁸ Heelas 1996, 19.

³⁹ Pearson 1998, 48.

⁴⁰ Heelas 1996, 50.

⁴¹ Pearson 1998, 50.

Ainakaan siis Heelasin teoriaa new agesta ei voida laajalti soveltaa wiccalaisuuden⁴² tutkimiseen osana new agen uskonnollista kenttää. Vaikka näistä kahdesta liikkeestä löytyykin samankaltaisia piirteitä, wiccalaiset kokevat kuitenkin toimivansa laajemmin osana materiaalista maailmaa kuin new agen edustajat. Pearson kuvailee wiccan lähestymistapaa elämään pragmaattiseksi realismiksi, jota new agesta osittain puuttuu.⁴³

Myös Wouter Hanegraaff (1998) sekä Mika Lassander ja Jussi Sohlberg (2005) ovat pohtineet uuspakanuuden ja wiccan suhdetta new ageen. Hanegraaff ei keskity nimenomaan wiccaan, vaan puhuu pakana- ja luonnonuskunnoista yhtenä ryhmänä verratessaan niitä new age –liikkeeseen. Hän tulee samoihin johtopäätöksiin Lassanderin ja Sohlbergin kanssa; pakanauskunnoissa (kuten myös wiccalaisuudessa) painotus on paljon enemmän ruumiillisessa ja fyysisessä kuin mitä new agessa näkee. Hanegraaffin mukaan new agen ajatusmaailma lähtee siitä oletuksesta, että pohjimmiltaan ihmisen sielu on hyvä ja puhdas, mutta tähän näkyvään ja fyysiseen maailmaan tullessaan se jollain tapaa turmeltuu tai ihmiset menettävät yhteyden tähän ”perimmäiseen ja aitoon minään”. Tämän yhteyden kadottamisen seurauksena ihmiset tekevät pahoja asioita (new agessa ei kuitenkaan tunneta käsitettä synti), esimerkiksi tuhoavat luontoa. Tavoitteena new agessa on päästä takaisin yhteyteen tämän ”korkeamman minän” kanssa, jolloin harmonia palautuu ihmisen sisällä sekä ihmisten ja luonnon välille.⁴⁴

Lassander ja Sohlberg keskittyvät luettelemaan wiccalaisuuden ja new agen eroja ja yhtäläisyyksiä. Yhteistä näille kahdelle uskonnolle tai uskonnollisille liikkeille on muun muassa auktoriteettien välttäminen, keskushallinnon tai muun päättävän elimen puuttuminen, hierarkioiden ja dogmaattisuuden vähäisyys sekä itsenäinen uskonnonharjoittaminen, mihin liittyy vapaus valita elementtejä omaan uskonnollisuuteen. Eroja on kuitenkin enemmän kuin samankaltaisuuksia. Kuten Hanegraaffin artikkelista kävi ilmi, new agessa korostetaan pyrkimystä jonkinlaiseen irtaantumiseen materiaalisesta maailmasta sekä myös ihmiskehosta, kun taas wiccalaisuudessa näitä kumpaakin elementtiä juhlitaan ja pidetään arvossa. Fyysinen todellisuus on new agessa toissijainen hengelliseen kehitykseen verrattuna, ja samaan aikaan wiccalaiset pitävät kaikkea fyysistä, ja erityisesti luontoa, jumalattaren ilmentymänä. Jumaluutta ei pidetä mitenkään transsendenttina tai fyysisen maailman ulkopuolella olevana asiana, vaan jumaluutta voidaan kirjaimellisesti käsin koskettaa.⁴⁵

---

⁴² Tai ainakaan brittiläisen wiccalaisuuden, johon aineistoni tässä työssä keskittyy.

⁴³ Pearson 1998, 54.

⁴⁴ Hanegraaff 1998, 22.

⁴⁵ Lassander&Sohlberg 2005, 83-84.

Tietyissä mielessä siis wiccalaisuuden niputtaminen new ageen voi olla hyödyllistä, mutta useimmiten ei. Uskontotieteen parissa nämä kaksi uskontoa olisikin kenties syytä pitää erillään, ja wiccalaisuuden voisi luokitella luonnonuskontojen joukkoon jos sille on tarvetta. Suurelle yleisölle wiccalaisuuden näkeminen osana suurta new age –uskontojen joukkoa voi toki olla selkeämpi tapa järjestää uskontoja kokonaisuuksiksi. Tutkimukseni kannalta wiccalaisuuden liittäminen luonnonuskontoihin ja pakanuuteen on järkevämpää ja selkeämpää, kuin sen vertaaminen new agen kanssa, sillä fokuksenani on juurikin wiccan harjoittajien luontosuhde. Tässä mielessä sen rinnastaminen luonnonuskontoihin on mielekkäämpää kuin sen liittäminen new agen piiriin, sillä luonnonuskonnoista tälle tutkimusaiheelle löytyy paljon enemmän vertailupohjaa.

3. Luonnonuskonnot

3.1 Luonto uskonnoissa

Jokaisessa uskonnossa luonnolla on jonkinlainen rooli ja yleensä sen paikka ja rooli uskonnon sisällä on jotenkin määritelty. Tämä määrittely voi löytyä esimerkiksi uskonnon pyhistä teksteistä, sen rooli voidaan tuoda esille jossakin tärkeässä julkilausumassa, sitä voidaan hyödyntää tai sillä voi olla rooli rituaaleissa, tai sitten koko uskonto saattaa perustua luonnon olemassaololle. Usein varsinkin lännessä luonnon rooli uskonnoissa nähdään toissijaisena tai sille ei anneta kovinkaan paljon merkitystä.

Luonnon roolia uskonnoissa tutkitaan esimerkiksi uskontoekologian avulla, jossa pyritään selvittämään millaisia vaikutuksia ympäristöllä on uskonnon eri elementtien muodostumiseen. Tämä suuntaus uskontotieteessä oli voimissaan erityisesti 1960-1970 –luvuilla, jolloin kysymykset luonnosta ja ympäristöstä olivat muutenkin pinnalla. Se osuu myös new agen ja muiden uususkonnollisten liikkeiden synnyn tai suosion kasvun aikaan.⁴⁶ Näissä liikkeissä luonnolla onkin usein poikkeava rooli siitä, mitä olemme tottuneet länsimaisin linssein näkemään uskontojen yhteydessä.

Länsimainen käsitys luonnosta perustuu vahvasti kristinuskon opetuksille, jossa luontoa pidetään ihmisen alapuolella olevana asiana, ja näkökannasta riippuen ihmistä pidetään joko eräänlaisena luonnon hoitajana tai ”varjelijana” tai sitten katsotaan että ihmisellä on oikeus käyttää ja hyödyntää luontoa kuten hän tahtoo. Kyseessä on siis eräänlainen valtasuhde, jolla on oikeutettu laajamittainen luonnon hyväksikäyttö, ja josta nyt nähdään merkkejä nykyisen ilmastokriisin yhteydessä. Vaikka tämän asenteen juuret ovat muun muassa kristinuskossa, nykyään uskonnollisia perusteluja tälle ei tarvita postmodernissa yhteiskunnassa. On kuitenkin tärkeää tietää mistä nämä asenteet kumpuavat. Perinteisesti länsimaisina pidetyissä uskonnoissa ja joissain muissakin luonto nähdään usein niin sanottuna mekaanisena koneena, kuolleena yksikkönä, jota pystytään hyödyntämään ihmisen tarpeisiin. Riippuen uskonnosta ihmisen velvollisuus tätä konetta kohtaan nähdään eri tavoin. Tämä näkemys poikkeaa siis

---

⁴⁶ Pesonen 1999, 5.

hyvin paljon wiccalaisuuden sekä myöskin luonnonuskontojen näkemyksestä luonnosta elävänä ja ”hengittävänä” kokonaisuutena.⁴⁷

Länsimaisen luontokäsityksen voidaan siis nähdä kumpuavan kristinuskosta, mutta millainen tämä käsitys on? Kristinuskon sisällä on monia eri tulkintoja kuinka ihmisen tulisi suhtautua luontoon, mutta kyseisen uskonnon pohjalta voidaan löytää yhteisiä tekijöitä näille kaikille käsityksille. Joidenkin tutkijoiden mukaan nämä käsitykset ovat antaneet ihmiselle luvan ja mahdollisuuden tuhota ympäristöä, ja se on myös poistanut käsityksen luonnon pyhyydestä (mikä on olennainen osa taas luonnonuskontoja). Tämä on johtanut siihen, että ihmiset näkevät luonnon arvon vain siitä saatavan hyödyn kautta, eivätkä pidä sitä niinkään itseisarvona. Lynn White sanoo, että luonnon ja ihmisen erottaminen länsimaisessa ajattelussa nousee Raamatusta, jossa Jumala luo ihmisen omaksi kuvakseen ja näin nostaa hänet luonnon yläpuolelle. Whiten mukaan kristinuskon länsimainen muoto on kaikkein ihmiskeskeisin uskonto maapallolla tästä johtuen. Kuitenkin kristinuskon piirissä on pyritty kuromaan tätä rakoa umpeen, ja joissain sen haaroissa luonnolla nähdään olevan muutakin arvoa kuin vain siitä irti saatava rahallinen ja muunlainen hyöty.⁴⁸

Kristinusko on hyvä kontrasti luonnonuskonnoille ja wiccalaisuudelle, sillä niiden käsitykset ympäristöstä ovat usein huomattavan erilaiset. Perinteisempiin maailmanuskontoihin kuuluu kuitenkin myös uskontoja, joiden suhde luontoon tulee hieman lähemmäksi wiccojen käsitystä kuin kristinusko. Usein tässä yhteydessä pystytään näkemään yhteys idästä lähtöisin oleviin uskontoihin, kuten esimerkiksi hindulaisuuteen ja buddhalaisuuteen.

Aija Taskinen kirjoittaa hindulaisista luontokäsityksistä ja pyhän roolista suhteessa luontoon (1999). Hän sanoo, että hindulaisen luontokäsityksen pohjalla on elämään liittyvien ilmiöiden sidonnaisuus ja kokemus siitä, että kaikki on yhtä. Nän ollen ihminen ja luonto ovat samalla tasolla keskenään, ja he puhuvatkin vain yhdestä maailmankaikkeudesta, jossa ihminen on vain osa suurta kokonaisuutta. Kuten wiccat, myös hindulaiset jakavat luonnon eri elementteihin ja nämä ovat (lähes) samat kummassakin uskonnossa: maa, vesi, tyli, ilma ja avaruus/taivas.⁴⁹ Usein wiccalaiset käyttävät viimeisestä termiä ’eetteri’ tai ’henki’, mutta sen voitaisiin tulkita tarkoittavan samaa asiaa kuin hindujen taivas. Kaikkiin viiteen elementtiin liittyy omia uskomuksia ja taruja, joissa tulee ilmi näiden pyhyys ja merkitys hindulaisen elämään, joka muistuttaa wiccalaisten tapaa luoda esimerkiksi omia rituaaleja jokaiselle

---

⁴⁷ Pesonen 1999, 6-7.

⁴⁸ White 1967, 1204-1206.

⁴⁹ Taskinen 1999, 56.

elementille.⁵⁰ Taskinen kirjoittaa, että kun hindulaisuus kehittyi vuosisatojen kuluessa, myös heidän käsitys luonnosta muokkautui. Varhaisimmissa hindulaisuuden teksteissä luonosta ei pystytty löytämään mitään abstraktia käsitettä, mutta myöhemmin luontoa ruvettiin pitämään eräänlaisena jumalallisena kokonaisuutena, jota edustivat hindulaisuuden lukuisat niin sanotut pienemmät jumalat. Tässä käsityksessä siis luonto nostetaan pyhään asemaan ja sille annetaan vahva itseisarvo.⁵¹

Hyvä esimerkki luonnon pyhyydestä hindulaisuudessa on Intian pohjoisosien läpi virtaava Ganges –joki. Intiassa on myös muita pyhinä pidettyjä jokia, mutta Ganges lienee niistä tunnetuin. Sitä pidetään voimaa antavan äidin, Ganga-jumalattaren eräänlaisena ilmentymänä, jonka voima voi olla läsnä myös muissa joissa. Gangesin vettä pidetään siis tämän jumalattaren ruumiillistumana ja sitä on verrattu myös ravintoa antavaan äidinmaitoon. Ganges on suosittu pyhiinvaelluskohde ja ihmiset usein kylpevät joessa pyhiinvaelluksen yhteydessä. Myös ruumiin polttamisen Gangesin rannalla nähdään johtavan vapautukseen, sillä vettä pidetään puhdistavana.⁵²

3.2 Luonnonuskonnot

Luonnonuskonnot ovat uskontotieteellisesti hankalasti määriteltävä ryhmä erilaisia uskontoja ja maailmankatsomuksia. Keskeistä niissä on kuitenkin se, että kaikissa luonto on hyvin keskeisessä osassa ja sille annetaan paljon arvoa. Jotkut luonnonuskonnot puhuvat luonnosta pyhänä, kun taas jotkut eivät käytä pyhä –käsitettä ollenkaan. Kuitenkin luonnon merkitys korostuu esimerkiksi uskonnon tai liikkeen rituaaleissa, arvoissa ja toiminnassa. Wiccalaisuus voidaan tietyssä mielessä määritellä myös luonnonuskonnoksi, sillä luonnollisella maailmalla on siinä hyvin tärkeä rooli.

Selittäessä mitä luonnonuskonnot ovat, jo termi itsessään sisältää dilemman; miten määritellä käsite 'luonto'? Onko luontoa kaikki sellainen mihin ihminen ei ole koskenut, esimerkiksi koskematon sademetsäalue tai savanni? Vai voiko kaupungissa olevan puistoalueen myös laskea osaksi luontoa? Maapallolla on olemassa enää hyvin harvoja alueita joihin ihminen ei olisi suorasti tai epäsuorasti vaikuttanut. Esimerkiksi päästölaskumat voivat kulkea useita satoja kilometrejä tuulen mukana ja päätyä keskelle Etelämannerta.

---

⁵⁰ Starhawk 2006, 70.

⁵¹ Taskinen 1999, 56-57.

⁵² Taskinen 1999, 75-76.

Luonnonuskonnoissa ja myös wiccalaisuudessa luonnosta puhutaan joskus hyvin häilyvin käsityksin, ja aina he eivät itsekään ole määritelleet uskontonsa kohteena olevaa luontoa kovin tarkasti. Joissain tapauksissa luonto tarkoittaa kaikkea niin sanotusti luonnollista, eli sitä mitä ihminen ei ole mekaanisesti ja tekniikan avulla rakentanut. Toisissa tapauksissa taas kaikki olemassaoleva määritellään osaksi luonnollista maailmaa, ja ”luonnollisen”, koskemattoman tilan ja ihmisen rakentaman välille pyritään saamaan tasapaino. Nämä ovat kaksi ääripäätä ja usein käytännön toteutus ja kuinka luonto näyttäytyy luonnonuskonnoissa, tuntuu olevan jotain näiden kahden esimerkin väliltä.⁵³

Graham Harvey käyttää luonnonuskontoa harjoittavista ensisijaisesti nimitystä pakanat, joka viittaa heidän olettamaansa historialliseen esikristilliseen alkuperään. Myös ”pakana” terminä voi olla useilla tavoilla määriteltävissä, mutta Harvey käyttää sitä siis kuvaamaan luonnonuskontojen erilaisia suuntauksia kannattavia ihmisiä. Hän määrittelee luonnonuskonnot (tai pakanismin; hän puhuu näistä kahdesta samassa merkityksessä) polyteistiseksi ja/tai animistiseksi uskonnoiksi jotka ”juhlivat elämää ja kaikkea elollista. Olennaista luonnonuskonnoissa Harveyn mukaan on se, että tuntee olevansa kotona maapallolla sekä se, että pyhän ja maallisen välille ei tehdä suurta eroa. Sillä ei ole väliä, koska pyhä/profaani -erottelu tarkoittaisi sitä että jotkin asiat ovat toisten yläpuolella, ja tämä ajattelutapa ei istu luonnonuskontoihin. Jokapäiväinen elämä ja arki nähdään olevan ensisijaisen tärkeää ja kaikilla pienillä asioilla ja valinnoilla nähdään olevan vaikutus kaikkeen, eli myös luonnolliseen maailmaan.⁵⁴

Ecopagan.com –sivustolla luonnonuskonnot määritellään ”hengellisten polkujen perheeksi, jonka juuret johtavat esivanhemmilta perittyihin uskontoihin kautta maailman”. Sivustolla sanotaan, että kaikki luonnonuskontojen kannattajat näkevät luonnon pyhänä, mutta suhteet luontoon ovat aina yksilöllisiä ja niissä on eroja. Luonto tällä sivustolla määritellään ihmiskunnan ja planeetan muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa ihminen ei ole muun luonnon ylä- tai ulkopuolella. Sivustolla vedotaan käsitykseen maapallosta yhtenä ekosysteeminä ja tekstissä käytetään alkuräjähdyksen- ja evoluutioteorioita tukemaan tätä. Tekstissä sanotaan ihmisten koostuvan eri alkuaineista ja olevan kaikki neljä elementtiä (maa, vesi, ilma ja tuli) niin kuin myös kaikki mikä on luonnossa. Elementteillä on suuri rooli myös wiccalaisuudessa⁵⁵. Viimeiseksi mukaan tuodaan henkinen ja spirituaalinen elementti, kun tekstissä vedotaan ihmisten tuntevan yhteytensä luontoon ”henkisellä tavalla”. Tekstissä

---

⁵³ Esim. Harvey 2007.

⁵⁴ Harvey 2007, 1.

⁵⁵ Starhawk 2006, 70.

puhutaan elämän kehosta ja kuinka kaikki maapallolla oleva on osa sitä. Luontoa verrataan myös ihmiskehoon, ja tämä kaikki kertoo paljon luonnonuskontojen ajatusmaailmasta.⁵⁶

Ecopagan –sivuston kuvaus maapallosta ja kaiken yhteydestä toisiinsa muistuttaa James Lovelockin Gaia –hypoteesia. Sen mukaan maapallo on yksi itseään säätelevä organismi tai dynaaminen kokonaisuus, jossa kaikki elävät ja elolliset oliot vaikuttavat toisiinsa.⁵⁷ Monet luonnonuskontoja harjoittavat ovatkin ottaneet tämän pohjaksi maailmankuvalleen ja uskonnoilleen, tai ainakin moni on inspiroitunut Gaia –teoriasta. Graham Harvey kirjoittaa, että moni luonnonuskontoja harjoittava perustelee maailmankuvaansa mielellään tieteellisin keinoin, kuten ecopagan –sivustollakin tehdään.

Keskeisintä, kun luonnonuskontoja verrataan niin sanottuihin perinteisiin monoteistisiin maailmanuskontoihin, on kysymys auktoriteetista ja sen roolista. Perinteisesti uskonnot ymmärretään maailmankatsomuksiksi, joissa auktoriteetti ja kaiken uskonnollisen toiminnan tarkoitus ja päämäärä tulee joiltakin jumalallisilta olennoilta, ja perinteisissä monoteistisissä maailmanuskunnoissa vain yhdeltä kaikenylittävältä jumaluudelta. Luonnonuskunnoissa kuitenkin auktoriteetti ei tule esimerkiksi kristinuskon Jumalan ja Jeesuksen kaltaisilta itsensäilmoittavilta jumaluuksilta, eikä luonnonuskontojen kannattajien oleteta mallintavan esimerkiksi jumaluuden tai pyhimyksen elämää ja tapoja. Sen sijaan luonnonuskontojen kannattajat ovat Harveyn mukaan intiimissä suhteessa jumalallisen kanssa (”intimate with the divine”). Tällä hän tarkoittaa, että yksilöllä on velvollisuus olla aktiivisena osana omaa yhteisöään sekä myös osana laajempaa yhteiskuntaa koko maapallolla. Intiimit suhteet muodostavat pääosan luonnonuskontojen auktoriteetista. Se tulee myös käsityksestä siitä, että ihmiskunta on osa elämän verkkoa ja jumaluudet, joita uskonnon harjoittajat voivat halutessaan palvoa, ovat myös osa tätä elämän verkkoa. Ne ovat olemassa siis kaiken näkyvän keskellä, eivätkä ne ole niin sanotusti tämänpuoleisen ulottumattomissa tai ihmiskokemuksen ulkopuolella. Harvey kirjoittaa, että myös jumaluudet vaikuttavat ja ovat vaikutuksen alaisena yhteisössä.⁵⁸

Kuten myös wiccalaisuus ja new age –liikkeen eri haarat, myös luonnonuskonnot usein sekoittuvat ja ottavat vaikutteita muista uskonnoista ja maailmankatsomuksista. Tämän takia luonnonuskontojen kattotermin alle mahtuu monta eri liikettä ja monta eri näkökulmaa uskontoon ja siihen mitä se on. Jotkut kammoksuvat ajatusta perinteisistä organisoiduista uskonnoista, kun taas jotkut sekoittavat esimerkiksi kristinuskon ajatuksia omiin

---

⁵⁶ Ecopagan.com -sivusto

⁵⁷ Lovelock 1974.

⁵⁸ Harvey 2007, 206-208.

näkemyksiinsä. Tämä tekee luonnonuskonnoista hyvin monikirjavan ryhmän, mutta toisaalta vaikeuttaa sen tutkimista, sillä joissain tapauksissa erottavia tekijöitä voi olla eri liikkeiden välillä enemmän kuin yhdistäviä.⁵⁹ Yleistä luonnonuskonnoille on myös jatkuva muutos ja uskonnon kehitys eteenpäin. Kun eri vaikutteita tuodaan luonnonuskontoihin, se kehittyy eri suuntiin ja se ottaa usein vaikutteita myös yhteiskunnallisista tilanteista. Näin ollen luonnonuskonnot ovat hyvin liikkuva ja sopeutuva kokonaisuus, joka ei halua jämähtää paikalleen.⁶⁰

---

⁵⁹ Harvey 2007, 216.

⁶⁰ Harvey 2007, 226.

4. Aineisto ja metodi

4.1 Vivianne Crowley

Käytän aineistonani kolmea eri teosta wiccan harjoittajilta. Vivianne Crowley on yksi tunnetuimmista wiccalaisista kirjoittajista, jonka teos *Wicca: A Comprehensive Guide to the Old Religion in the Modern World* (2003) on yksi hänen keskeisistä teoksistaan, jota käytän yhtenä lähteistä omassa tutkimuksessani. Crowley on kotoisin Englannista ja hän on julkaissut useita teoksia wiccalaisuuteen liittyen. Hän aloitti oman wiccapolkunsa hyvin nuorena ja kasvoi harjoittaen kyseistä uskontoa sen useissa muodoissa. Crowley myös luennoi kyseisestä uskonnosta, sekä on toiminut uskonnonpsykologian professorina Lontoon yliopistossa. Hänen näkökulmansa wiccalaisuuteen onkin hyvin psykologisesti väritynyt ja hän ottaa vaikutteita muun muassa Carl Jungin ajattelusta. Crowleyn on sanottu myös toimineen siltana wiccalaisuuden ja akateemisen maailman välillä sekä luoneen yhteyksiä wiccan ja muiden uskontojen välille.⁶¹

Crowley esittelee kirjassaan wiccalaisuuden historiaa, sen pääpiirteitä ja kannatusta nykyään. Hänen kirjansa voikin toimia hyvänä perusteoksena aiheesta kiinnostuneille, sillä siinä esitellään pääpiirteet wiccasta: kuinka ja missä sitä voi harjoittaa, mitä erilaiset wiccan suuntaukset ovat, mikä rooli jumaluuksilla ja erityisesti Jumalattarella (jota pidetään wiccan tärkeimpänä jumaluutena) on uskonnossa ja millaisia erilaisia rituaaleja wiccalainen voi harjoittaa. Suurin osa tekstistä keskittyy wiccan harjoittamiseen covenissa, eli wiccalaisten yhteisössä, johon he liittyvät initiaatioritillä. Crowleyn oma tausta on nimenomaan covenissa ja wiccan perinteisimmissä muodoissa, alexandrialaisessa ja gardnerilaisessa wicassa. Nämä kaksi suuntausta ovat saaneet nimensä niiden perustajien (tai kehittäjien) Alex Sandersin ja Gerald Gardnerin mukaan.⁶²

Työni kannalta tarkastelen Crowleyn teosta hänen kuvaamiensa rituaalien kautta, sillä niiden kuvauksien kautta wiccalaisten ja hänen oma luontokäsityksensä tulevat parhaiten esiin. Hän käsittelee luontoa ja sen elementtejä myös osana wiccan perustietoutta josta hän kertoo kirjan alkupuolella. Elementteillä on keskeinen rooli wiccojen rituaaleissa, ja tämä on yksi keino saada luonto mukaan kaikkeen wiccojen toimintaan.

---

⁶¹ Lassander 2005, 28.

⁶² ks. luku 2.2

4.2 Starhawk

Starhawkia, oikealta nimeltään Miriam Simos, pidetään yhtenä wiccalaisuuden keskeisimmistä vaikuttajista. Hän on julkaissut useita teoksia, joista hyödynnän tutkimuksessani kahta. Starhawk on lähtöisin juutalaisesta perheestä ja hänen nuoruudessaan juutalaisilla naisilla ei ollut paljoa vaikutusvaltaa uskonnollisiin asioihin.⁶³ Tämä osaltaan on saattanut vaikuttaa hänen suuntautumiseensa spiritualismin muotoon, joka erityisesti pyrkii antamaan naisille voimaantumisen tunnetta. Starhawk on tunnettu erityisesti wiccan haarasta, jota voidaan pitää ekofeministisenä. Hän painottaa teoksissaan feminististä näkökulmaa ja sukupuolten tasa-arvoa, ekologista toimintaa ja ekoaktivismia sekä jumalattaren asemaa wiccalaisten uskonnonharjoituksessa.⁶⁴ Starhawk kuvailee itseään omilla nettisivuillaan kirjallijaksi, aktivistiksi erilaisissa liikkeissä (muun muassa ydinvoiman ja sodan vastaisissa kampanjoissa) permakulttuurisuunnittelijaksi sekä ääneksi jumalataruskonnon sisällä. Mielenkiintoista onkin kuinka hän ei käytä niinkään termiä wicca omasta uskonnostaan, vaan puhuu siitä jumalataruskontona tai jumalatarmyyttinä. Hän on myös perustanut Reclaiming –nimisen liikkeen wiccalaisuuden sisälle, jota hän kuvailee aktivistihaarana uskonnon sisällä.⁶⁵

Kaikki nämä teemat ovat esillä hänen teoksessaan *Eart Path: Grounding Your Spirit in the Rhythms of Nature*, jota käytän toisena aineistokirjana tutkimuksessani. Siinä keskitytään erityisesti luonnon ja luonnollisen maailman rooliin. Kirjassa on vahva ekoaktivismisävy pohjalla, joka kulkee kirjan läpi, ja Starhawk tuo varsin selvästi tekstissään esille kannustuksen ryhtyä toimeen luonnon hyväksi. Lisäksi hän kirjoittaa paljon permakulttuurista, jolla tarkoitetaan tietynlaista maanviljelymenetelmää, joka on kestävämpi vaihtoehto maaperän kannalta, kuin perinteinen laajalti käytössä oleva tehoviljely. Termi tulee sanoista 'permanent' ja 'culture'. Permakulttuuria harjoittamalla pyritään saamaan aikaan sekä ihmisille että luonnolle tasapainoisempia maakokonaisuuksia, joka parantaa sekä ruoan tuotantoa, että maaperän terveyttä. Permakulttuuriin liittyy myös muita elämän osa-alueita, kuten yhteisöllisyys, talous sekä rakentaminen.⁶⁶ Starhawk nivoo kaikki nämä elementit yhteen kirjassaan, josta muodostuu mielenkiintoinen katsaus hänen käsitykseensä wiccasta tai jumalataruskonnosta.

Starhawkin kirjassa korostuu myös feminismien ja spiritualismin/henkisyyden vahva kombinaatio, mikä sävyttää myös hänen muita teoksiaan. Hänen ajatuksissaan on joitakin yhteyksiä Ursula Kingin teokseen ”Women and Spirituality: Voices of Protest and Promise”

---

⁶³ Urban 2015, 171.

⁶⁴ Lassander 2005, 31.

⁶⁵ starhawk.org

⁶⁶ pohjoinenpermakulttuuri.wordpress.com

(1989). King näkee spiritualismin tai henkisyyden naisille hyvin voimaannuttavana, kuten myös Starhawk tuntuu ajattelevan. King näkee henkisyyden olevan itsensä kehittämistä sekä kokee sen olevan dynaaminen ja luonnollinen osa yksilöiden ja yhteisöjen kehittymistä.⁶⁷ Starhawk kokee myös itsensä sekä muun maailman kehittämisen olevan ensisijaisen tärkeää, ja henkisyydellä on siinä vahva rooli.

4.3 *Harmony Nice*

Harmony Nicen kirja *Wicca: A Modern Guide to Witchcraft & Magick* antaa wiccalaisuuteen modernimman näkökannan kuin Crowleyn ja Starhawkin teokset. Nice on parikymppinen youtubettaja, joka tekee videoita muun muassa wiccalaisuudesta. Hän puhuu Youtube – kanavallaan avoimesti omista tavoistaan harjoittaa wiccalaisuutta sekä jakaa vinkkejä muille ketkä ovat kiinnostuneita kyseisestä uskonnosta. Nicen kirja esittelee wicca hyvin yleisellä tasolla, ja se onkin suunnattu enemmän hänen omanikäisilleen nuorille wiccalaisille. Hän avaa kirjassaan wiccalaisuuden keskeiset käsitteet, kertoo juhlapyhistä ja rituaaleista, jakaa meditaatiovinkkejä sekä puhuu myös mitä hyötyä wiccalaisuuden harjoittamisesta hänelle itselleen on ollut esimerkiksi mielenterveyden kannalta. Nicen teos on enemmänkin käytännön opas kuin yleisteos wiccalaisuudesta, mutta se tuo työhöni myös modernin ja tuoreen näkökulman uskontoon.

Nicen teos ei varsinaisesti käsittele wiccalaisten luontosuhdetta, mutta mainitsee luonnon merkityksen uskonnossa useampaankin otteeseen. Nicelle luonto on kaikki kaikessa ja hän näkee sen olevan kaiken wiccalaisuuden toiminnan perusta. Hän korostaa luonnon kunnioittamista sekä sitä, että sitä ei hyväksikäytettäisi. Voi olla, että tämä painotus on hänellä myös oman nuoren ikänsä takia, sekä kohderyhmä mielessä pitäen kirjoitettu, sillä nuoret ovat usein kiinnostuneet ilmastoasioista ja luonnonsuojelusta. Nice esittää kirjassaan wiccalaisuudesta varsin holistisen ja kokonaisvaltaisen kuvan, ja antaa vinkkejä kuinka tuoda wiccan arvoja jokapäiväiseen elämään.

---

⁶⁷ King 1993, 5.

4.4 Laadullinen sisällönanalyysi

Käytän työni metodina laadullista sisällönanalyysia. Tämä metodi on parhain käyttää oman työni kannalta, sillä sisällönanalyysissa tutkittavasta asiasta pyritään luomaan mahdollisimman selkeä, tiivis ja ymmärrettävä kuva⁶⁸. Poimin aineistonani käyttämästäni kirjoista wiccalaiste luontosuhteen kannalta olennaiset asiat ja luon siitä selkeän kuvan, joka on kaikille helposti ymmärrettävissä. Sisällönanalyysilla pystyn ryhmittelemään ja järjestelemään aineiston ensin tiiviiksi kokonaisuudeksi ja tekemään siitä sen jälkeen omia tulkintojani.

Sisällönanalyysin avulla tekstistä etsitään merkityksiä erittelemällä aineistosta tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia termejä ja niitä kuvaillaan sanallisesti.⁶⁹ Tuomi&Sarajärvi (2009) jakavat sisällönanalyttisen prosessin kolmeen eri vaiheeseen; aineiston pelkistämiseen, ryhmittelyyn sekä käsitteiden luomiseen.

Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään mahdollisimman tiiviiseen muotoon. Aineistosta siis poimitaan omalle tutkimuskysymykselle olennaiset asiat ja jätetään kaikki epäolennainen pois. Redusointi voi olla esimerkiksi haastatteluaineiston litteroimista tai tekstiaineiston pilkkomista. Pelkistämävaiheessa aineistoa tarkastellaan siten, että sieltä etsitään tutkimuskysymykseen liittyviä termejä ja ilmauksia, jotka voidaan määritellä ennakkoon. Näitä kutsutaan analyysiyksiköiksi, ja ne voivat olla yksittäisiä sanoja, lauseita tai suurempia yleisiä ideoita ja teemoja.⁷⁰ Omassa työskentelyssäni en ole määritellyt varsinaisia yksittäisiä sanoja analyysiyksiköiksi, vaan etsin aineistostani viittauksia ja mainintoja luontoon ja wiccalaisten luontosuhteeseen.

Sisällönanalyysin toisessa eli klusterointivaiheessa aineistosta poimittuja analyysiyksiköitä ruvetaan järjestelemään eri kategorioihin ja alaluokkiin. Nämäkin voidaan määritellä ennalta ja päättää millä perusteella analyysiyksiköt jaetaan mihinkin kategoriaan. Termejä ja ilmauksia tarkastellaan niiden samankaltaisuuden perusteella ja niistä etsitään yhdistäviä piirteitä.⁷¹ Etsin aineistokirjoistani viittauksia luontoon ja tarkastelen mitä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia niistä löytyy.

Viimeisessä vaiheessa aineisto abstrahoidaan, eli siitä erotetaan oman tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka pohjalta luodaan työlle teoreettiset käsitteet. Abstrahoinnin

---

⁶⁸ Tuomi&Sarajärvi 2009, 103.

⁶⁹ Tuomi&Sarajärvi 2009, 104.

⁷⁰ Tuomi&Sarajärvi 2009, 109-110.

⁷¹ Tuomi&Sarajärvi 2009, 110.

voi katsoa olevan osa klusterointiprosessia jossa luokittelua jatketaan, ja siitä edetään teoreettisten käsitteiden luomiseen sekä johtopäätösten tekemiseen.⁷² Sisällönanalyysissa työn tekemisen vaiheet menevät usein päällekkäin ja ne harvoin etenevät lineaarisessa järjestyksessä. Esimerkiksi abstrahointivaiheessa voikin tulla tarve luoda uusia analyysiyksiköitä ja aineisto käydään sen perusteella uudestaan läpi.

4.5 Pyhän käsite

Pyhän käsitettä on tutkittu monesta eri näkökulmasta uskontotieteen parissa, ja läpi uskontotieteen historian. Muun muassa Emile Durkheim, Rudolf Otto, Mary Douglas sekä Mircea Eliade niin sanotuista klassikkouskontotieteilijöistä ovat tarjonneet omat teoriansa siitä mitä pyhä tarkoittaa uskonnoissa. Suomalaisista tutkijoista muun muassa Veikko Anttonen on tutkinut pyhän merkitystä. Hän operoi näkökulmasta jossa kaikki käytettävät käsitteet, esimerkiksi juuri pyhä, ovat muodostuneet ja edelleen muokkautuvat niihin kytköksissä olevissa käsitejärjestelmissä sekä ajallisissa ja tilallisissa konteksteissa.⁷³ Toisin sanoen siis pyhän käsite määräytyy kussakin uskonnossa erikseen sekä myöskin mitä sillä tarkoitetaan ja millaisia merkityksiä sanalle annetaan. Pyhä vaikkapa islamissa ja wiccalaisuudessa voivat tarkoittaa hyvin erilaisia asioita, eikä termit aina ole uskontojen sisällä vakiintuneita tai valmiiksi määriteltyjä. Pyhä nähdään myös arkikielessä usein hyvin henkilökohtaisena käsitteenä, ja se mikä on toiselle pyhää tai arvokasta, ei välttämättä ole toiselle sitä ollenkaan. Tämän takia siis Anttonen pyhän käsitteen rajausta kontekstin perusteella on järkevä tapa lähestyä pyhää myös wiccalaisuuden parissa, sen ollessa hyvin yksilöittäin mukautuva uskonto. Myöskään uskontotieteen parissa ei ole mitään vakiintunutta pyhä-käsitettä joka viittaisi kaikkien uskontojen sisällä tiettyihin asioihin; pyhä-termiä mukautuu aina tutkittavan yhteisön ja uskonnon mukaan, ja suurimmassa osassa tapauksia pyhä määritellään tutkittavan yhteisön omin termein.⁷⁴

Pyhää voidaan rajata muun muassa liittämällä se tiettyyn paikkaan. Esimerkiksi muinaisuskonnoissa tiettyjä paikkoja luonnossa pidettiin pyhinä, ja näin pyhän ja profaanin erottelu oli suhteellisen helppoa. Tietty alue rajautui normaalin elämän ulkopuolelle, johon ei myöskään päkeneet normaalit säännöt tai lainalaisuudet.⁷⁵ Robertson Smithin mukaan pyhä paikka oli jumalallisen voiman tai toiminnan alue, joka rajoittui tietylle alueelle ja se saattoi

---

⁷² Tuomi&Sarajärvi 2009, 111.

⁷³ Anttonen 1996, 13.

⁷⁴ Anttonen 1996, 25.

⁷⁵ Anttonen 1996, 122.

toimia kyseisen jumalan asuinsijana.⁷⁶ Wiccalaisuudesta puhuessa tätä teoriaa voitaisiin käyttää rituaalitutkimuksen yhteydessä, kun jokin pyhänä tai arvokkaana pidetty voima keskittyy tietylle alueelle.

Veikko Anttosen mukaan pyhällä on aina yhteisöperustainen asema kussakin kulttuurissa tai uskonnossa, missä pyhää on kategorisoitu muusta (esimerkiksi profaanista) erilleen. Pyhä on aina sidoksissa kielellisiin ja käsitteellisiin kategorioihin sekä niiden rajoihin. Jotkut tutkijat jotka lähestyvät pyhän käsitettä sosiologisesta taustasta, kuten Durkheim tai Douglas, sanovat että pyhä ei niinkään ole tutkittava kohde, vaan joidenkin asioiden suhde. Pyhää ei ole olemassa itsestään, irrallaan kaikesta muusta, vaan se on aina suhteessa johonkin, esimerkiksi pyhän kokevaan ihmiseen ja/tai yhteisöön. Pyhää on usein eroteltu ja rajattu ilmiöihin, jotka eivät kuulu normaalin arkikielen ja –käsitteiden pariin, ja niille on saatettu asettaa omia sääntöjään kuten vaikka pyhille fyysisille paikoille. Durkheimin mukaan pyhän kategoriaan kuuluvat ilmiöt ja asiat ovat erotettu muusta, profaanista, siksi että yhteisö idealisoi niissä itseään.⁷⁷ Pyhällä voidaan siis hakea jonkinlaisia täydellisiä tai ideaaleja kokemuksia jostakin profaanin ulkopuolella olevasta. Tämä voisi päteä tietyllä tapaa wiccan kaltaisiin uskontoihin ja new age –liikkeeseen, tai jopa kristillisiin herätysliikkeisiin, missä haetaan tietynlaista ihmetyksen kokemista ja niin sanotusti pyhän fyysistä ja kokonaisvaltaista kokemista.

Työni kannalta Nathan Söderblom teoria pyhästä on erityisen mielenkiintoinen ja sopiva. Hän ensinnäkin erottelee uskonnot sen perusteella minkälainen jumalakäsitys niissä on, ja jakoi ne kahteen luokkaan: jumalakeskeisiin ja ei-jumalakeskeisiin. Se että onko uskonnossa jumaluutta ei siis määrittele sitä voidaanko se laskea uskonnoksi vai ei. Söderblom määrittelee uskontoa pitkälti pyhän idean kautta, ja erityisesti pyhän ja profaanin erottelun avulla. Hänen mukaansa jos tätä eroa ei ole, ilmiötä ei voida laskea uskonnoksi. Söderblom viittaa pyhällä uskonnolliseen kokemukseen ja johonkin voimaan mitä voidaan nähdä läpi historian eri uskontoperinteissä. Vaikka hän pitää magian ja uskonnon käsitteet erillä toisistaan, silti sitä voidaan käyttää määrittellessä uskontoja, sillä magia edellyttää että ihminen käsittää olevan jotain mitä pidetään erityisen arvokkaana, voimakkaana tai pyhänä. Uskonnon määrittelyyn Söderblom mukaan liittyy selittämättömyys, eli on jotain mitä ei voida täysin pukea sanoiksi, mutta sen olemassaolosta kuitenkin ollaan varmoja. Lisäksi pyhän käsite voidaan liittää tiettyihin kollektiivisella tasolla koettuihin ilmiöihin ja kokemuksiin, joissa on tietty käsitys normaalista poikkeavasta tai tabusta, ja jostakin

---

⁷⁶ Anttonen 1996, 42.

⁷⁷ Anttonen 1996, 90-91.

arkielämää eli profaania voimakkaammasta. Erityisesti primitiivisissä uskonnoissa tämä voima ilmeni Söderblomin mukaan erityisesti salaperäisenä entiteettinä.

5. Pyhä ja profaani wiccalaisten luontosuhteessa

5.1 Käsitykset luonnosta

Vivianne Crowley puhuu wiccalaisuudesta samassa lauseessa pakanauskontojen kanssa, ja näkee niiden välillä olevan paljon yhtäläisyyksiä. Crowleyn mukaan wiccalaiset kunnioittavat pyhyyttä joka tulee esiin luonnossa⁷⁸ ja sanoo että moni wiccaan kääntynyt on tehnyt sen niin sanottujen vihreiden syiden, eli ekosyiden takia. Hän sanoo, että monien uskontojen keskittyminen vain tuonpuoleisiin asioihin on johtanut siihen, että tämänpuoleisesta ja tästä planeetasta huolenpittäminen on jäänyt vähemmälle. Wicca opettaa kannattajiaan kunnioittamaan luontoa, sillä se on pyhää maaperää, ja ei loppujen lopuksi kuulu meille.⁷⁹

Graham Harvey kirjoittaa että wiccalaisille luonto elävänä maailmana sekä ihmisluonto ovat toisistaan erottamattomat tekijät. Itsensä kehitys ja luonnon ja elämän kunnioitus kulkevat käsi kädessä, sillä vain itseensä keskittyminen on egotistista. Wiccalaiset sanovat että heidän kunnioituksessaan pitämä Jumalatar on läsnä kaikissa luonnon elementeissä, kuten maassa, vedessä, kuussa sekä myöskin kuolemassa. Kaikessa mitä wiccalainen voi tehdä, kuten rituaaleissa, jumalallisuus tulee esiin kosmoksessa (engl. ”cosmos manifests divinity”). Wiccalaisten mukaan jumalallisuus (engl. ”divinity”) on läsnä kaikessa.⁸⁰

Myös Starhawkilla on samankaltaisia ajatuksia luonnosta. Hän ei suoraan sano että wiccalaiset palvovat luontoa, vaan jättää sen kullekin kannattajalle päätettäväksi haluaako kohdella luontoa jumaluutena vai ei. Kuitenkin on selvää, että luonnolla on wiccalaisuudessa huomattavan tärkeä rooli. Starhawk määrittelee pyhän käsitteen jonakin ”perustavanlaatuisena ja tärkeänä”, jolla on itsessään arvoa. Se myöskin ylittää normaalit ns. mukavuuden rajat; hän viittää siihen että sana ”sacred” tulee samasta juuresta etymologisesti kuin ”sacrifice”. Pyhänä pidetyn eteen voidaan siis uhrata jotakin muuta, ainakin ajatuksen tasolla jos ei fyysisenä rituaaliuhrauksena. Starhawk tarkoittaa tällä lähinnä sitä, että jos jokin on meille pyhää, olemme valmiita puolustamaan sitä senkin uhalla että siitä koituu itsellemme haittaa. Tämä istuu hyvin hänen ekoaktivisminäkemyksensä kanssa yhteen, että tärkeitä asioita tulee olla valmis puolustamaan. Starhawk viittaa wiccalaisuuteen myös ”maalähtöisenä spiritualismina” tai ”maalähtöisenä henkisyytinä” (engl. earth based spirituality).⁸¹ Hän korostaa vahvasti myös wiccalaisten yleistä näkemystä siitä, että kaikki teot vaikuttavat kaikkeen.

---

⁷⁸ ”Wicca honours the Divine made manifest in Nature—” huom. isot alkukirjaimet. Crowley 2003, 4.

⁷⁹ Crowley 2003, 4.

⁸⁰ Harvey 2007, 43.

⁸¹ Starhawk 2006, 30.

Kaikki mitä teemme vaikuttaa kokonaisuuteen. Jokainen kokonaisuus muodostuu tietoisuuden, energian ja muodon välisestä vuorovaikutuksesta. Universumi - - on tietoisuus, siirtyen ja muuttuen ja tanssien.⁸²

Olemme siis pieni osa suurta kokonaisuutta, mutta vaikutuksemme ei silti ole pienempi kuin minkään muunkaan. Näin ollen myös kaikki tekemisemme vaikuttavat luontoon, ja luonto vaikuttaa yhtäältä meihin.⁸³

Harmony Nice kuvaa wiccalaisuutta luontoperäisenä uskontona, ja tämä määritelmä voidaan työni kannalta rinnastaa luonnonuskontoon, sillä hän kuvailee luonnon roolia ”luontoperäisessä uskonnossa” hyvin samalla tavalla kuin luonnonuskonnoissa on tapana. Nice sanoo että wiccalaiset palvovat luontoa ja sen elementtejä, kuten kuuta, aurinkoa, universumia ja sitä ”taikaa” (engl. magick⁸⁴) jota ne tuovat ihmisille. Nice sanoo wiccalaisten harjoittavan uskontoaan myöskin hyödyntämällä luonnonelementtejä käyttämällä niitä esimerkiksi rituaaleissa, ja loitsuissa joita jotkin wiccalaiset harjoittavat. Hän sanoo luonnon olevan kaiken toiminnan perusta wiccassa; ”se on kaikki mihin uskomme, minkä mukaan elämme, mitä palvomme, käytämme ja kunnioitamme”⁸⁵. Kuten Starhawk, myös Nice korostaa sitä että maa ja luonto eivät kuulu ihmisille, vaan olemme täällä pitämässä siitä huolta ja kunnioittamassa sitä. Hän sanoo, että luonto wiccalaisille on pitkälti kuin kirkko kristityille, ja näin hän tekee yhteenvedon luonnosta jonkin sortin pyhänä paikkana wiccalaisille.⁸⁶

”Maa on täällä meidän kanssamme – ja wiccassa työskentelemme luonnon vierellä. Rakastamme maata ja autamme sitä, arvostamme ja kunnioitamme sitä niin paljon kuin mahdollista. Wiccalaisille luonnollinen maailma on kuin kirkko kristityille.”⁸⁷

---

⁸² Starhawk 2006, 33, suom. IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”Everything we do affects the whole. Every whole is made up of an interplay between consciousness, energy and form. The universe - - is consciousness, shifting and changing and dancing.”

⁸³ Starhawk 2006, 33.

⁸⁴ Nice käyttää sanasta ’magic’ muotoa ’magick’, mikä on yleistä wiccalaisten keskuudessa. Nice sanoo, että nimenomaan ’magick’ viittaa wiccojen ja noitien tekemään taikaan, kun taas ’magic’ on ’pupujen vetämistä hatusta ja muuta sellaista’. Katso esim. Nice 2018, 35 ja Lewis 1999, 183.

⁸⁵ Nice 2018, 22.

⁸⁶ Nice 2018, 22, 34.

⁸⁷ Nice 2018, 22, suom. IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”The Earth is here with us – and in Wicca we work alongside nature. We love the Earth and help it, respect and honour it as much as we can. To Wiccans, the natural world is like a church is to Christians.”

Wiccalaisilla on erilaisia tapoja harjoittaa uskontoaan ja joissakin asioissa heidän näkemysensä eroavat, mutta usein luonnosta puhuttaessa wiccalaiset ovat hyvin samoilla linjoilla. Luonnonläheisyys kuvastaa usein wiccojen kokemusta uskontonsa harjoittamisesta, ja sille annetaan rooli, jossa luontoa kunnioitetaan, vaikka sitä ei pidettäisikään yksinomaan pyhänä. Hanna-Maria Lång tutkii wiccalaisten identiteettikäsityksiä pro gradussaan, ja käyttää aineistonaan Suomiwicca-keskustelualueelta poimittuja vastauksia wiccalaisten omista kokemuksista. Moni vastaaja sanoo kommenteissa, että wiccassa viehättää nimenomaan ”eläminen sopusoinnussa luonnon kanssa”. Vastaajat myös usein puhuivat luonnosta laajempänä kokonaisuutena, jossa jumaluus on panteistisesti läsnä kaikessa. Toisin sanoen sillä tarkoitetaan kaikkea olemassa olevaa.⁸⁸

Kaikissa lähdeaineistoissani luonto nähdään siis hyvin keskeisenä osana wiccalaisuutta. Luonnolle ei anneta välttämättä yksiselitteisiä määrittelyjä, ja sitä ei koeta edes tarpeelliseksi. Luonto on jotakin perustavanlaatuista ja kaiken toiminnan pohjalla olevaa, jotain mitä ei edes välttämättä voida selittää sanoin.

Tuon kommunikaation kieli [luonnon] ei välttämättä ole sanoja; se voi olla tunteita, energioita, tuoksuja, kuvia, tapahtumia. Kun puhumme sille takaisin, meidän täytyy myös siirtyä sanojen tuolle puolen.⁸⁹

Tätä voitaisiin verrata Söderblomin teoriaan pyhästä jonakin selittämättömänä, ja jonakin mikä karkaa arkisia kielellisiä määrittelyjä. Luonto on kokoajan läsnä wiccalaisten elämässä, tulee se sitten esiin arjen lomassa esimerkiksi ulkoiluna, elementteinä rituaaleissa tai jonakin pyhänä ja arvokkaana mitä palvotaan eri yhteyksissä, yksin tai yhteisön kanssa. Luontoon liittyy siis jonkinlaisen ihmetyksen tunne.

Wiccat liittävät luontoon merkityksiä myös elementtien kautta. Starhawk sanoo, että kaikki wiccalaisuuden rituaalit alkavat ympyrän luomisella, jossa maadoitutaan (”ground”) ja luodaan pyhä tila, jossa neljä elementtiä maa, ilma, vesi ja tuli kutsutaan mukaan rituaaliin. Hän sanoo että vaikka elementit eivät ole luonnon elementtejä samalla tavalla kuin esimerkiksi typpi tai hiilidioksidi, niin ne kuvaavat syklisiä muutosten prosesseja, jotka pitävät elämää yllä. Starhawkin mukaan myös monet alkuperäiskansat muodostivat samalla tavalla elementtiympyröitä ja liittivät myös ilmansuunnille merkityksiä elementtien

---

⁸⁸ Lång 2007, 67-68.

⁸⁹ Starhawk 2006, 33, suom. IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”The language of that communication [of nature] may not be words; it may be emotions, energies, scents, images, events. In speaking back, we also need to move beyond words.”

yhteydessä. Usein näissä alkuperäiskansojen uskonnoissa, kuten myös nykyään wiccassa länsi kuvaa vettä ja metafyyysisellä tasolla tunteita, pohjoinen maata ja fyysistä kehoa, itä ilmaa sekä mentaalisia prosesseja, ja etelä kuvaa tulta, aurinkoa ja energiaa itsessään. Näiden neljän elementin ympyrän keskelle muodostuu henki, ”spirit”, jossa kaikki elementit sekoittuvat ja yhdistyvät keskenään.⁹⁰ Tämä elementtien ja ilmansuuntien ympyrä on samankaltainen symboli pentagrammin kanssa, mikä myös kuvaa elementtejä wiccalaisuudessa. Jokainen pentagrammin sakara kuvaa ilmansuuntaa ja keskelle muodostuu hengen elementti.⁹¹

Wiccalaisuudessa on vahvasti ajatus myös siitä, että luonto ei kuulu meille ihmisille vaan meidän tulisi enemmänkin pitää siitä huolta. Heidän mukaan olemme maapallolla tasavertaisessa asemassa kaikkein muiden eliöiden ja myös elottoman luonnon kanssa, ja emme saisi hyväksikäyttää luontoa millään tavoin. Tämä näkemys korostuu erityisesti Starhawkin tekstissä, jossa luonnonsuojelulla on hyvin vahva asema. Tällaista näkemystä ihmisestä luonnonhuolehtijana tai suojelijana voidaan verrata kristinuskon viljele ja varjele – mentaliteettiin, jossa Jumala on luonut ihmisen pitämään yllä Jumalan valtakuntaa, eli luontoa ja maapalloa ylipäätään. Starhawk sanoo:

”Osa rooliamme nykyajan noitina ja parantajina täytyy olla tämän tasapainon palauttaminen ja voidaksemme tehdä sen, tarvitsemme syvää ymmärrystä kuinka sekä fyysiset että hienovaraiset energiat toimivat”⁹²

Luonnolla on arvokas asema yhteisölle mutta myöskin yksilölle, ja Vivianne Crowley mainitsee että olemme maapallolla jumalien armon/antelaisuuden takia (*”We inhabit it by the grace of the Gods and we must honour it - -”*), mikä kuulostaa hyvin verrattavalta näkemykseltä kristinuskoon.⁹³ Luonnolla on siis jonkinlaista jumalalliseen voimaan verrattavaa merkitystä wiccalaisille, pidetään sitä sitten itse jumaluutena, tai asiana jota pitää arvossa ja suojella.

---

⁹⁰ Starhawk 2006, 70-71.

⁹¹ Urban 2015, 166.

⁹² Starhawk 2006, 99, suom IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”Part of our role as contemporary Witches and healers must be to restore that balance, and to do so, we need a deep understanding of how both physical and subtle energies work.”

⁹³ Crowley 2003, 4.

5.2 Pyhän ja profaanin merkitys luonnossa

Pyhä-käsitteen häilyvyys ja hankalasti määriteltävyys aiheuttavat ongelmia wiccalaisuutta tutkiessa. Crowleylla, Starhawkilla ja Nicella on kaikilla hieman eri näkemys siitä nähdäänkö luonto itsessään varsinaisesti pyhänä asiana vai jotakin mitä vain pidetään suuressa arvossa. Nousee kysymys, että mikä näiden kahden välinen ero on, vai onko sellaista ollenkaan? Kuten todettu, luontoa ei sinänsä erotella muusta ihmiselämästä erilliseksi osa-alueeksi, vaan se kulkee vahvasti läsnä wiccalaisten arjessa, ja jokapäiväisessä elämässä ja mentaliteetissa. Sitä ei pidetä niinkään erillisenä pyhänä alueena, joka olisi eristetty muusta arkisesta elämästä, kuten vaikka Suomessa tehtiin esikristillisten uskontojen aikaan kun joitakin luontoalueita pidettiin pyhinä ja jollain tapaa myös koskemattomina.⁹⁴ Toinen pohdittava kysymys on jumaluudet ja mikä niiden rooli wiccalaisuudessa on. Wiccoilla ei sinänsä ole yhtä tai useampaa jumaluutta jota he varsinaisesti palvoisivat, mutta silti heiltä löytyy jumalatar- ja jumala-hahmot, joista erityisesti ensimmäistä pidetään suuressa arvossa. Wicca onkin niin sanotusti varsin feminiininen uskonto, sillä Jumalattaren asemaa painotetaan erityisesti ja hänen juhlinnalleen on omistettu myös oma juhlapyhänsä.⁹⁵ Silti on jokseenkin epäselvää aineiston perusteella käsitetäänkö Jumalatar varsinaisena jumalhahmona, vai onko se vain arkkityyppinen kunniassa pidetty, kenties mytologinen hahmo joka toimii esimerkkinä.

Vivianne Crowley sanoo suoraan, että wiccalaiset palvovat Jumalatarta. Hän lainaa tantrisia tekstejä kuvatakseen Jumalattaren asemaa wiccojen uskossa:

”Hän asuu kaikkien elävien olentojen kehoissa jossa Hän on läsnä energian muotona, jopa sellaisissa elottomissa asioissa, kuten kivissä. Ei ole paikkaa missä Äiti ei ole.”⁹⁶

Jumalattarella on monta nimeä; jotkut wiccalaiset kutsuvat häntä Dianaksi, jotkut Artemikseksi ja jotkut Hecateksi, jota on kutsuttu noitien jumalattereksi. Kaikkia Jumalattareen viittaavia nimiä yhdistää se, että ne on yhdistetty vahvoihin naishahmoihin, ja että kaikki elämä syntyy tästä yhdestä Jumalattaresta, ottaa hän mitä nimiä tai muotoja tahansa.⁹⁷ Crowley myös mainitsee tekstissään myös suomalaisesta mytologiasta Mielikin, jota on kunnioitettu wiccojen parissa Karhun sijaisäitinä (”Foster-Mother of the Bear). Hän kuitenkin painottaa, että vaikka Jumalatterella on monta nimeä, niin se ei tarkoita että wiccat

---

⁹⁴ Anttonen 1999, 122.

⁹⁵ Crowley 2003, 137.

⁹⁶ Crowley 2003, 137, suom. IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”She lives in the bodies of all living creatures wherein She is present in the form of energy, even in such lifeless things as rocks and stones. There is no place where the Mother is not.”

⁹⁷ Sjöö&Mor 1987, 208-210.

palvovat monia eri jumalattaria tai jumaluuksia. Eri nimet voidaan nähdä eri aspekteina tai ilmenemismuotoina yhdestä Jumalattaresta.⁹⁸ Myös Starhawkin mukaan wiccalaiset näkevät kaikkien näiden eri jumaluuksien alla yhden kokonaisuuden, jossa kaikki yhdistyy kaikkeen. Kokonaisuutta on kuitenkin Starhawkin mukaan hankala määritellä, sillä osa kokonaisuudesta on aina ihmisymmärryksen ulottumattomissa. Tähän hän pohjaa myös wiccalaisten etiikkaa: jos nähdään että kaikki valinnat mitä wiccalainen tekee vaikuttaa tähän kokonaisuuteen, kuinka tehdä oikeita valintoja jos tekojensa seurauksista ei voi koskaan olla täysin varma? Starhawk toteaa että wiccalaisuudessa luontoajattelu on aina läsnä, joten luontoa tarkkailemalla wiccalainen voi ymmärtää tästä kokonaisuudesta jotain. Jos tarkastelee miten luonto ja ekosysteemit toimivat, päätöksiä on helpompi tehdä tältä pohjalta.⁹⁹

Jos siis Jumalatarta pidetään pyhänä ja hänen oletetaan olevan kaikessa elollisessa ja elottomassa, tästä voisi helposti vetää johtopäätöksen että myös luonto olisi tällöin wiccoille pyhää. Asia ei kuitenkaan ole ihan näin yksinkertainen. Tässä palataan siihen kuinka luonto tulisi määritellä wiccalaisuuden parissa ylipäätään, sillä usea wiccalainen ei niinkään pidä luontoa pyhänä, vaan myös kaikkea sen ulkopuolella. Luonto voidaan wiccojen keskuudessa ymmärtää koko maailmankaikkeuden laajuiseksi konseptiksi, jolloin kaikki sen piirissä oleva, eli siis kaikki mitä on olemassa, olisi pyhää.¹⁰⁰ Tällöin mitään erottelua pyhän ja profaanin välissä ei ole. Kaikki wiccat eivät kuitenkaan ajattele luonnosta tällä tavoin, vaan he vetävät rajapintaa luonnon ja ei-luonnon välille. Joissain tapauksissa tämä erottelu koskee siis myös pyhää ja profaania. Näiden wiccalaisten mielessä luonto mielletään sen niin sanotusti perinteisempiin tarkoituksiin ja mielikuviin, kuten metsään, vesiin ja eläimiin. Luonto-käsitettä tutkiessa ja tarkastellessa helposti eksytään juuri käsitteen määrittelyn ongelmiin, jolloin se mikä wiccalaisuudessa on pyhää (tai ei ole) hukkuu käsitteellisen epämääräisyyden alle.¹⁰¹

Wiccoilla liittyy luontoon myös tietynlainen ihmetyksen kokemus, joka voidaan yhdistää pyhinä pidettyihin asioihin. Se on jotakin mikä on Starhawkin mukaan ”täydellisen ymmärryksen ulottumattomissa” (”the whole is beyond our complete knowledge”).¹⁰² Termin ihmetys voisi rinnastaa ”lumoon”, joka on Max Weberinkin käyttämä käsite uskonnotutkimuksessa. Terhi Utriainen on tutkinut suomalaisten naisten enkeliuskoa lumon käsitteen kautta. Utriainen käyttää lumosta määritelmää, jonka mukaan se on jotakin

---

⁹⁸ Crowley 2003, 137-138. Vrt. kristinuskon Jumalan kolme eri ilmenemismuotoa Isä, Poika ja Pyhä Henki.

⁹⁹ Starhawk 2006, 30-31.

¹⁰⁰ Lång 2007, 67-68.

¹⁰¹ Lång 2007, 68.

¹⁰² Starhawk 2006, 30.

epätavallista sekä yllättäviksi ja ihmeellisiksi miellettyjä kohtaamisia ja suhteita. Se myös erottuu jotenkin arkipäiväisestä elämästä. Utraisen tutkimuksessa lumo oli enkeliuskoisille naisille ennenkaikkea käsitystä siitä, että ihminen ei toimi maailmassa yksin, vaan yhdessä joidenkin näkymättömien ja erityiseksi käsitettyjen voimien kanssa, hänen tutkimustapauksessaan enkeleiden.¹⁰³ Myös Nathan Söderblom sanoo, että ihmettely (tai lumo tai ihmetys) liittyy vahvasti uskontoihin, ja erityisesti primitiivisissä yhteiskunnissa pyhä näyttäytyi jonakin salaperäisenä voimana tai entiteettinä, joka liittyy poikkeuksellisiin olentoihin, asioihin tai paikkoihin.¹⁰⁴ Näin ollen hänen määritelmänsä muistuttaa Utraisen käyttämää käsitystä lumosta jonakin poikkeavana.

Wiccalaisuudessa nämä näkymättömät voimat voidaan ymmärtää magiaksi tai taiaksi, jolla wiccat pyrkivät vaikuttamaan maailmaan. Crowley'n määritelmän mukaan taika määritellään taiteeksi, jolla aiheutetaan muutosta tavoilla, jorka eivät ole vielä tieteellä täysin selitettävissä. Hän sanoo, että kykyjä taikaan voidaan kehittää, mutta jotkut syntyvät valmiina näiden taitojen kanssa ja tietävät miten niitä käyttää.¹⁰⁵ Magiaa on määritelty uskontotieteen parissa eri tavoin, ja joskus sitä voidaan Utraisen mukaan pitää yleisinhimillisenä ajattelutapana, jota me kaikki käytämme uusissa tilanteissa, joista meillä ei ole aikaisempaa kokemusta, tai esimerkiksi kun kovasti toivomme jotakin.¹⁰⁶ Toisaalta sitä voidaan pitää myös vaikutusten tavoitteluna sekä ihmismielen sisällä, että sen ulkopuolella, mikä taas muistuttaa wiccan määrittelyä magiasta ja sen tavoitteesta.¹⁰⁷

Jos siis magian käyttäminen ja luonto itsessään tuo wiccoille tätä lumon tunnetta, niin sitä voidaan tutkia linssien läpi, jossa luonto nähdään jos ei pyhänä, niin suuresti kunnioitettavana asiana. Kuitenkaan wiccojen mukaan pelkästään lumon tunne luonnon läheisyydessä ei riitä tekemään jostakusta wiccalaista, sillä iso osa suomalaisista tuntee jonkinlaista lumoa tai rauhan tunnetta tai jopa kokemuksen pyhyydestä luonnon äärellä. Tarvitaan siis myös muita uskomuksia ja konkreettisia tekojakin, että voisi lukea itsensä wiccaksi.¹⁰⁸ Lumon tunne saattaa kuitenkin riittää itse wiccalaisille perusteluksi siitä, että luonto on pyhää, ymmärsivät he sen sitten laajana koko universumin kattamana kokonaisuutena tai vaikka omana lähimetsänä.

Veikko Anttonen jakaa pyhän käsitteen klassisia uskontotieteellisiä tulkintoja kahteen kategoriaan: transsendenttiseen ja yhteiskuntatieteelliseen. Transsendenttista katsomustapaa

---

¹⁰³ Utriainen 2017, 32, 35.

¹⁰⁴ Anttonen 1996, 55.

¹⁰⁵ Crowley 2003, 69.

¹⁰⁶ Utriainen 2018, 217.

¹⁰⁷ Meyer&Pals 2003.

¹⁰⁸ Lång 2007, 69.

hänen mukaansa edustavat esimerkiksi Mircea Eliade, Rudolf Otto sekä Nathan Söderblom. He korostavan pyhän tuonpuoleista ulottuvuutta, jota voidaan lähestyä vain ihmisten uskonnollisten kokemusten sekä pyhän manifestaatioiden kautta. Kaikilla Anttosen mainitsemilla tutkijoilla pyhään liittyy jonkinlainen ihmetyksen tai lumon tunne, eli oma uskonnollinen kokemus pyhästä. Esimerkiksi Otolla se on mysteerisen pelon ja ihastuksen tunne. Pyhästä voidaan puhua niin sanottuna toiseutena, jota voidaan lähestyä vain sen herättämien tunteiden kautta.¹⁰⁹ Wiccalaisuudessa tätä näkemystä pyhästä voidaan lähestyä luontosuhdetta tarkasteltaessa luonnon herättämien ajatusten ja tunteiden kautta, mutta myös esimerkiksi rituaalien avulla, jossa luonto tulee konkreettisesti osaksi wiccalaisten uskontoa, juhlapyhiä sekä myös arkipäivää.

---

¹⁰⁹ Anttonen 1996, 152-153.

6. Luontosuhde ja kokemuksellisuus

6.1 Rituaalit ja magia luontokokemuksen edistäjänä

”Rituaali yleensä alkaa maagisen tilan loihdinnalla ja luomisella ja sen rituaalisella puhdistamisella muinaisilla elementeillä: tulella, vedellä, maalla ja ilmalla. - - Kun ympyrä on loihdittu, usein jumalat ja jumalattaret kutsutaan esiin.”¹¹⁰

Wiccalaisille rituaaleilla on erityisen tärkeä merkitys ja ne ovat vahvasti osa heidän uskonnollisuuttaan. Margaret Adler kuvaa ylläolevassa lainauksessa jokaisen rituaalin alkuvaihetta, ympyrän luomista ja yleisesti siihen liitettyjä osia kuten elementit ja jumalten kutsuminen. Rituaalit ovat wiccalaisille erityisen toiminnallisia ja osallistuvia, toisin kuin joissain muissa uskonnoissa missä rituaaliin osallistuvilla saattaa olla passiivisempi rooli. Pääasiassa kaikki wiccarituaaliin osallistuvat saavat roolin siinä, ja niitä sävyttää tasa-arvon ajatus jolloin kaikki ovat niin sanotusti samalla hierarkkistasolla toistensa kanssa. Crowleyn mukaan wiccalaiset ottavat kontaktia pyhään ja jumalalliseen rituaalien kautta ja ne toimivat kosketuspintana siihen. Hän sanoo, että wiccalaiset paljastavat vanhojen ”myyttisten” rituaalien avulla totuuksia ihmisistä ja universumista, näin ollen siis yhdistyen johonkin mitä wiccalaiset pitävät totena.¹¹¹ Scott Cunninghamin mukaan rituaali on seremonia, tietynlaisen liikkumisen muoto, jossa pyritään manipuloimaan sisäisiä tai ulkoisia prosesseja halutun lopputuloksen aikaansaamiseksi. Hänen mukaansa uskonnossa rituaalin on tarkoitus luoda yhteys jumalalliseen, ja wiccassa tämä tapahtuu magian avulla. Magiaa käyttämällä rituaalin harjoittaja siirtää energiaa toivottuun kohteeseen tai päämäärään. Magia onkin siis keskeinen osa wiccarituaaleja sekä loitsuja voidaan pitää maagisina riitteinä.¹¹² Westin mukaan uuspakanuudessa maailma on täynnä energiaa, eli magiaa, jossa harjoittaja pystyy kontrolloimaan ja ohjaamaan sitä haluttuun suuntaan. Koska kuitenkin rituaalit ja loitsut sovitetaan luonnon ja taivaankappaleiden kiertokulkuun, mitään luonnonlakeja ei häiritä, rikota tai kierretä. Wiccassa magia on yhdistelmä visualisointia, transsia ja erilaisia rituaalitekniikoita, ja mielikuvat välittävät kokemuksen ihmisen ja luonnon siis kaiken olevan

---

¹¹⁰ Adler 1986, 4, suom. IK. Alkuperäinen lainaus englanniksi: ”Craft ritual usually begins with casting and creating a magical space and ritually purifying it with the ancient elements: fire, water, earth and air. - - When the circle is cast, often the gods and goddesses are evoked.

¹¹¹ Crowley 2003, 41

¹¹² Cunningham 2003a, 201-202; 2003b, 204.

yhteydestä.¹¹³ Aikomus ja ajatus rituaalin päämäärästä ja magian käyttämisestä merkitsee wiccoille enemmän kuin tarkka metodi päämäärän saavuttamiseksi, tai edes itse lopputulos. Rituaalin toiminta muodostaa ilmaisukeinon mielikuvitukselle, joka on keskeinen asia wiccojen rituaaleissa: loitsut ja rituaalit, magian käyttö, ymmärretään muuntuneen tajunnantilan symbolisena toimintana.¹¹⁴ Tämä intentio voidaan nähdä myös pyhänä, sillä Starhawk kysyy teoksessaan ”Earth Path” muilta wiccalaisilta, että mikä heille on pyhää. Hän kannustaa miettimään kunkin omaa pyhää intentiota ja mitä haluaa magialla saavuttaa.¹¹⁵

Jotkin wiccat harjoittavat rituaalejaan itsenäisesti, mutta covenissa on tapana kokoontua erityisesti vuodenkierron juhlien aikaan, joita on useampi vuodessa. Tällä kalenterilla on myös wiccalaisille tärkeä merkitys.¹¹⁶ Kalendaaririihtejä on vietetty esikristillisissäkin kulttuureissa Euroopassa ja myös muualla maailmassa. Niitä perinteisesti juhlittiin joka vuosi hedelmällisyysyyskiin mukaan, jotka kuvasivat luonnon sadon runsauden kiertoa. Esimerkiksi sadonkorjuun ja kylvön aikaan järjestettävissä juhlissa uhrilahjat jumalille olivat yleisiä, ja lisäksi järjestettiin yhteinen juhla-ateria jossa nautittiin luonnon antimista.¹¹⁷ Tanya Luhrmann taas on kuvaillut wiccojen ja muiden uuspakanoiden suhdetta luontoon rituaaleissa nimeten uuspakanuuden 1800 –luvun myyttisen ja romanttisen kansanuskon ideologiseksi jälkeläiseksi, jossa olennaista on sentimentaalinen kiintymys eläväksi ja jumalalliseksi koettuun luontoon. Uuspakanuus nosti palvonnan kohteiksi Jumalattaren sekä sarvipäisen luonnonjumalan, joista puhutaan myös paljon Crowleyn, Nicen ja Starhawkin teoksissa. Luhrmann kuvaa että uuspakanuutta ja -noituutta (uusnoituudella siis käytännössä tarkoitetaan wicca) on harjoitettu esimerkiksi juuri vuodenaikoihin liittyvien rituaalien avulla. Luhrmannin mukaan ihmiset liittyivät näihin maagisiin ja luontoa kunnioittaviin uskontoihin uuspakanuuden piirissä, sillä he etsivät emotionaalisesti voimakasta kokemusta juuri luonnon parista. Ajatus elävästä luonnosta jossa maassa itsessään on energiaa ja puut toimivat viisauden symboleina nähtiin hyvänä ja houkuttelevana vastavoimana hektisessä ja muuttuvassa maailmassa.¹¹⁸

Wiccalaiset tekevät rituaalinsa suureksi osaksi ulkona luonnon helmassa. Tässä korostuu luonnon erityinen rooli heille. Crowleyn mukaan rituaalin päätarkoitus on palvoa jumalia ja toiseksi tärkein tarkoitus on ”tehdä taikaa” (engl. perform magic). Hän avaa termin sanomalla, että ennustukset ja loitsut millä voidaan parantaa ihmisiä, heidän ongelmiaan (sekä joissain

---

¹¹³ West 2002, 110-123.

¹¹⁴ Luhrmann 1985, 151-170.

¹¹⁵ Starhawk 2006, 38.

¹¹⁶ Crowley 2003, 41.

¹¹⁷ Bell 1997, 102-108; Turner 1969, 168-169.

¹¹⁸ Luhrmann 1993, 219-223.

tapauksissa myös luontoa) ovat olennainen osa wiccojen työtä ja rituaaleja. Riitit toimivat myös juhlanä, sillä usein niiden päätteeksi wiccalaiset kokoontuvat syömään ja juomaan yhdessä, sekä juhlimaan tehtyä työtä. Tätä ei pidetä rituaalista erillisenä osana, vaan tärkeänä palasena rituaalin kokonaisuutta. Syömisellä ja juomisella halutaan kunnioittaa kaikkea mitä heidän jumalansa ovat heille antaneet. Crowley viittaa rituaalien tärkeyteen tuomalla esiin historian; wiccalaisten ”esi-isät” pitivät rituaaleja olennaisena osana elämää, joilla juhlistettiin yhdestä elämänvaiheesta siirtymistä toiseen (eli siis siirtymäriitteinä). Rituaaleilla oli heille ja myös nykywiccalaisille erityisesti symbolinen merkitys, joiden avulla pyritään ymmärtämään kunkin elämänvaiheen merkitystä. Kukin elämänvaihe on wiccalaisille osa ”elämän tanssia”, jossa he kaikki sekä luonto ovat osallisena. Crowley korostaa myös rituaalien psykologista puolta, kuvaten sen olevan osa syvempää tietoisuutta, mikä tulee esiin wiccalaisuuden ja rituaalien myötä.¹¹⁹

Luonnolla ja sen elementeillä wiccarituaaleissa voidaan nähdä olevan symbolinen ja materialistinen puoli. Symbolista ja psykologista puolta tutkinut Luhrmann nostaa esiin erityisesti Jumalattaren symboliikan wiccoille ylipäättään sekä myös rituaalien yhteydessä. Hänen mukaan Jumalatar edustaa wiccoille elämän kaikkien aspektien yhteyttä, jolloin kaikki on yhteydessä kaikkeen. Jumalattaren kolme puolta tai aspektia, nuori neito, kypsä äiti ja vanha isoäiti kaikki edustavat jotakin luonnon symboliikkaa: nuori neito edustaa kasvavaa kuunsirppiä sekä kevään tuloa, äiti täysikuuta sekä kesää ja vanha isoäiti edustaa pimeää kuuta sekä syksyä ja talvea. Luonnossa kaikki asiat liittyvät ekologisessa tasapainossa toisiinsa ja niin myöskin Jumalattaren symboliikka heijastaa tätä tasapainoa.¹²⁰

Materialistista puolta rituaaleissa edustavat taas kaikki konkreettiset luonnonelementit. Jo vuodenkiertoon perustuvat juhlat antavat kuhunkin vuodenaikaan liittyviä välineitä wiccalaisille rituaaleihin. Esimerkiksi keskikesän juhlassa Lithassa, jota juhliitaan juhannuksen aikaan rituaaleissa käytetään elementtisenä symbolina kristalleja ja juhliitaan hyppimällä kokkojen yli, mikä tietenkin kuvastaa tulen elementtiä. Myös kukkia ja vettä hyödynnetään paljon Lithan juhlinnassa. Erilaisista kasveista kuten tammenlehvistä ja piikkipaatsamista muotoillaan kruunuja, jotka symboloivat sarvekasta Jumalaa.¹²¹ Samhainina eli eli kuolleiden juhlan aikaan, joka osuu yhteen halloweenin ja pyhäinpäivän kanssa, rituaaleissa korostuu ruoan ja juoman merkitys mitä tarjotaan rituaalia viettäville wiccoille sekä myöskin kuolleille. Symboleina toimivat muun muassa kurpitsat, omenat, krysanteemit

---

¹¹⁹ Crowley 2003, 41-42.

¹²⁰ Luhrmann 1993, 223-226.

¹²¹ Laine 2010, 92-93.

ja granaattiomenat. Syksyn hedelmillä voidaan koristella alttari sekä rituaalitila, tai tehdä rituaalit ulkona luonnossa.¹²²

Starhawk kirjoittaa riittien olevan osaksi myös performanssia tai teatteria. Hän puhuu kokemuksesta, jossa tietoisuuden tila jollain tapaa muuttuu rituaalien aikana. Riitit ovat hänelle toiminnallista esiintymistä, jossa jokainen täyttää oman roolinsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita että performanssi tai esiintyminen olisi jotenkin epäaitoa, vaan sitä että niihin kuuluu tiettyjä vaiheita ja kaavoja jotka käydään läpi rituaalin aikana.¹²³

Victor Turner on tutkinut rituaaleja erityisesti yhteisön parissa, ja hänen käyttämänsä käsitteet liminaalitulasta ja communitaksesta sopivat wiccarituaalien tutkimiseen. Liminaalitulaa hän selitti erityisesti siirtymärituaalien kautta, ja käytti sitä kuvaamaan tilaa jossa rituaaliin osallistuva tai sen suorittava henkilö siirtyy edellisestä tilasta tai statuksesta uuteen. Liminaalitila on ei niinkään fyysinen paikka, vaan olotila vanhan ja uuden välillä. Turner kuvaa liminaalitulassa olevien henkilöiden olevan ”ei täällä eikä tuolla” ja hän rinnastaa olotilan kuolemaan tai enemmänkin jälleensyntymään. Liminaalitulassa myös kaikki konventionaaliset ja normaalina pidetyt statukset tai muut yhteiskunnan normit katoavat, ja henkilö liikkuu lähinnä näiden statuksien välissä. Kun siirtymärituaali on saatu päätökseen, henkilöllä on uusi asema ja liminaalitila päättyy.¹²⁴

Communitaksella Turner taas tarkoittaa yhteisön tilaa, missä he ovat tässä muutosvaiheessa. Erilaisissa riiteissä, erityisesti siirtymärituaaleissa, yhteisö muodostaa keskuuteensa vahvan yhteisöllisyyden ja toveruuden tunteen. Kaikki ovat niin sanotusti samassa veneessä, joka auttaa riittiin osallistuvia samaistumaan toisiinsa. Turner kuvaa tämän olotilan olevan ”hetki ajassa ja ajan tuolla puolen”. Communitaksen tilaa kuvaa rakenneettomuus ja yhdenmukaisuus sekä irtautuminen normaaleista sosiaalisista säännöistä.¹²⁵ Veikko Anttonen on kuvaillut communitaksen tilan perustuvan niin sanottuun kommunikaatiokatkokseen ja spontaanisuuteen perustuvaan yhteydenpitoon. Se on epärakennetta, siis kaiken rakenteellisen vastakohta. Riiteissä missä tällaista tapahtuu, niin niihin liitetään vapautuminen normaaleista käyttäytymisnormeista ja sosiaalisista säännöistä.¹²⁶

Jos wiccojen rituaaleja pohditaan Turnerin käsitteiden avulla, niin jotakin viittauksia liminaalisuuteen ja communitakseen voidaan nähdä. Crowley puhuu ”ryhmämielestä” (engl.

---

¹²² Laine 2010, 103.

¹²³ Starhawk 1999, 72.

¹²⁴ Turner 2007, 106-107.

¹²⁵ Turner 2007, 108-109.

¹²⁶ Anttonen 1996, 92.

group mind), joka joka muodostuu wiccojen tehdessä rituaalejaan ryhmässä. Hän sanoo että rituaalien edellytys on purkaa kaikki esteet mitä ihmisillä on psyykeissään ryhmätyön estämiseksi. Hän sanoo, että kun esteet puretaan niin ihmisillä on psyykeissään taso, jolla pystytään kommunikoimaan ilman sanoja, ja rituaalin aikana ryhmästä tulee yksi kokonaisuus jonka kaikki osat ovat yhteydessä toisiinsa.¹²⁷ Tätä voisi verrata *communitas* –tilaan, jossa rituaalia suorittava ryhmä kokee vahvaa yhteyttä toisiinsa ja liminaalitilaan siten, että osallistujat kokevat tietoisuuden tilansa jotenkin muuttuvan rituaalia suorittaessa. Turner kuvaa tätä yhteyttä yksilöiden väliseksi uskonyhteydeksi.¹²⁸ Ryhmämieleen ja wiccojen rituaaleihin ylipäättään tuntuu liittyvän myös pyhän kanssa assosioitu ihmetyksen tunne, jolloin *communitaksen* kaltaisen tilan kokeminen on hyvin mahdollista. Kaikkiin näihin niin sanotusti tietoisuutta muuttaviin tiloihin voidaan yhdistää wiccojen käsitys luonnosta ja ihmisluonnosta, jossa ihminen on osa luontoa. Rituaalit auttavat heitä pääsemään lähelle tätä luonnollista ja oikeana ja normaalina koettua tilaa, jossa ihminen on yhtä luonnon kanssa, tai oikeastaan ne ovat sama asia.

6.2 Toimijuus luonnonsuojelussa

Wiccojen kunnioitus luontoa kohtaan ja joidenkin tapauksessa sen pitäminen pyhänä voitaisiin olettaa antavan kannustetta luonnonsuojelutoiminnalle wiccalaisten yhteisöissä sekä yksilöiden omissa elämissä. Starhawk erityisesti painottaa luonnonsuojelua sekä ekoaktivismia, ja hän ottaa hyvin toiminnallisen roolin omassa työssään luonnonsuojeluun nähden. Hän kuvailee kirjassaan *The Earth Path* niitä konkreettisia toimia mitä hän on tehnyt luonnonsuojelun eteen ja iso osa näistä on muun muassa permakulttuurin parissa. Starhawkin ajatus siitä, että ihmiset voivat ottaa mallia ekosysteemien toiminnasta ymmärtääkseen maailmaa kuvaa hänen filosofiaansa hyvin, jossa luonto on kaiken keskipisteessä.

Starhawk voidaan laskea osaksi ekofeminismi-perinnettä, joka sai alkunsa vuonna 1974, kun ranskalainen feministi Francoise d'Eaubonne kehitti kyseisen termin. Ekofeminismi yhdistää luonnon hyväksikäytön naisten alisteiseen asemaan, ja asettaa naiseuden ja luonnon vastakohdaksi rationaaliselle ja maskuliiniselle miehelle. Lisäksi ekofeminismissä pidetään arvossa oletettua naisten luontaista kykyä olla yhteydessä materialistisen maailman ulkopuolella oleviin asioihin, siis tuonpuoleiseen. Perinteessä juhlitaan maata ja fyysistä kehoa, ja vältetään perinteisiä uskonnollisia hierarkioita, jotka koetaan patriarkaalisiksi.

---

¹²⁷ Crowley 2003, 71.

¹²⁸ Turner 2007, 109.

Ekofeminismin juuret ovat historiassa jo esikristillisissä perinteissä, joissa naisen ja luonnon yhteyttä on korostettu.¹²⁹

Ekofeminismi-liikkeessä on ollut paljon radikaaleja vaikuttajia kuten Z Budapest, mutta Starhawk edustaa maltillisempaa suuntausta. Starhawk korostaa yksilön vastuuta ympäristökysymyksissä, ja painottaa arjen pieniä valintoja. Tekstin perusteella hän kokee ympäristön hyväksi toimimisen olevan wiccalaisten velvollisuus, mutta myös varoittaa niin sanottuun ekosyyllisyyteen joutumista. Jokainen voi tehdä oman osansa, mutta luonnonsuojelusta ei pitäisi myöskään tulla pakkomielle. Hän kuitenkin uskoo, että yksilön valinnat pystyvät muuttamaan maailmaa ekologisempaan suuntaan, ja niillä on väliä.¹³⁰

Starhawk muodosti 1980-luvulla ryhmän nimeltä ”Reclaiming Collective”, jonka tarkoituksena oli tuoda takaisin naisten parantava ja luova voima Jumalattaren kautta. Ryhmä teki myös käytännön luonnonsuojelutyötä ja aktivismia, ja he osallistuivat vuonna 1981 protestiin Kaliforniassa, jonka tarkoituksena oli estää ydinvoimalan rakentaminen. Starhawk ryhmineen pidätettiin protestissa monen muun aktivistiryhmän kanssa, jotka koostuivat erilaisista hengellisistä, poliittisista ja ympäristönsuojeluryhmistä. Starhawkin ryhmä teki wiccarituaalin protestissa, joka oli ensimmäinen laatuaan poliittisessa kontekstissa.¹³¹ Starhawk sanookin, että uuspakanallinen maailmankuva on hyvä liittolainen poliittisiin toimiin ympäristön puolesta, ja myös tarvittu korjauskeino juutalaisuuden ja kristinuskon luomiin patriarkaalisiin käsityksiin. Hänen mukaan nämä patriarkaaliset systeemit ruokkivat ihmisten halua hallita luontoa, joka johtaa sen tuhoamiseen.¹³² Jumalattaren symboliikka on myös olennainen osa Starhawkin ekoaktivismin ja spiritualismin liitosta, erityisesti sosiaalisissa ja poliittisissa agendoissa. Se antaa hänelle ja muillekin naisille kokemuksen yhteydestä Äiti Jumalattareen¹³³ ja ikuiseen feminiiniseen voimaan joka on läsnä kaikessa. Rituaaleihin osallistumalla naiset voivat kokea tämän yhteyden, mutta myös löytämään Jumalattaren sisältä itsestään sekä ymmärtämään identiteettinsä muussa luonnossa.¹³⁴

Myös Margaret Adler on löytänyt viitteitä luonnonsuojelulliseen toimintaan uuspakanuudesta, noituudesta ja wiccalaisuudesta. Uuspakanuuden piirissä liikkeet saattavat olla eri mieltä kaikesta muusta, mutta kaikista niistä löytyy kunnioitus luontoa kohtaan. Pakanoiden mukaan luontoa on raiskattu ja ryöstetty, ja luontoa tulisi taas juhlia jos

---

¹²⁹ Gottlieb 2004.

¹³⁰ Starhawk 2006, 35-36.

¹³¹ Urban 2015, 172.

¹³² Starhawk 1982, 5.

¹³³ Tai vaikkapa Suureen Äitiin, engl. ”Great Mother”.

¹³⁴ Urban 2015, 173.

haluamme säilyttää sen. Pakanuus nähdään paluuna arvoihin, jotka pyrkivät ekologisesti tasapainoiseen tilanteeseen jotta elämä jatkuisi ja Jumaltar olisi taas kunnioituksessa.¹³⁵

Myös Harmony Nice korostaa luonnonsuojelullisia аспекteja wiccalaisuudessa. Hänen mukaansa kaikki toiminta lähtee luonnosta, ja heidän tulisi kunnioittaa ja osoittaa sille arvostusta mahdollisimman paljon. Tämä tarkoittaa luonnonmateriaalien käyttämistä rituaaleissa ja muissa toimissa mitä wiccalaiset tekevät, mutta myös sitä, että ihmiset eivät väärinkäyttäisi sitä valtaa mikä heillä on luonnonvaroihin. Nice korostaa myös sitä, että wiccalaisen tulisi oppia mahdollisimman paljon luonnollisesta maailmasta ja siitä miten se toimii. Starhawkilla on samankaltaisia ajatuksia permakulttuurin suhteen, ja hän painottaa sitä että on opiskellut biologiaan liittyviä asioita uskontonsa tueksi. Nice sanoo, että juhlimalla luontoa ja pitämällä siitä huolta, täyttää paraiten velvollisuutensa wiccana.¹³⁶

Graham Harvey kirjoittaa luonnonsuojelusta laajemmin pakana- ja luonnonuskontojen parissa. Hän sanoo että erityisesti wiccalaisuuden parissa luonto elävänä maailmana ja ihmisluonto, ovat erottamattomat toisistaan ja ne sekoittuvat keskenään. Itsensä kehittäminen mutta luonnon huomiotta jättäminen olisi itsekästä wiccalaisten parissa, joten nämä kaksi aina kulkevat käsi kädessä. Itsensä kehittäminen ja henkilökohtaiset tavoitteet linkittyvät siis usein luonnonsuojeluun, ja kahta ei ole ilman toista. Saastuttaminen ja luonnontuhoamiseen osallistuminen on wiccalaisten arvojen täydellistä väärinymmärtämistä.¹³⁷ Pakanauskonnoissa ylipäätään luonto koetaan ”kodiksi” ja ihmisten ensisijaiseksi asuinpaikaksi, jossa ihminen on vain yksi laji muiden joukossa. Tämäkin antaa motivaatiota pitää maapallosta ja luonnosta huolta, koska suojelun kohteena on ihmisten koti. Harvey kirjoittaa pakanoiden etiikan nousevan ei teologisista dogmista tai ajatuksista, vaan koetusta ja eletystä todellisuudesta, jossa he pystyvät tarkkailemaan kaiken vaikutusta kaikkeen. Näin ollen he tulevat tietoisiksi myös ilmasto- ja ympäristövalinnoistaan.

---

¹³⁵ Adler 1986, 399.

¹³⁶ Nice 2018, 22-25.

¹³⁷ Harvey 2007, 43.

7. Johtopäätökset ja yhteenveto

Wiccalaisten luontosuhteesta on hankalaa tehdä kaikenkattavia toteamuksia, sillä uskonnonharjoittaminen ja luontoon suhtautuminen on jokaiselle wiccalaisille hyvin yksilöllinen kokemus. Luonto, erityisesti rituaaleissa, on myös jotain mikä koetaan henkisel­lä tasolla, kunkin harjoittajan sisäisessä kokemuksessa, joten ulkopuolisena tarkkailijana tästä on hankalaa tehdä havaintoja, ja sanoittaa mitä kunkin wiccalaisen mielessä liikkuu tuolla hetkellä. Riippuen covenista, maantieteellisestä sijainnista tai siitä harjoittaako uskontoaan yksin, luontokokemuksella voi olla eroja, kuten myös siinä miten luontoa käytetään wiccaa harjoittaessa. Kuitenkin aineistoni on sen verran yhtenäinen tietyissä ideoissa ja lausunnoissa luontoa kohden, että koen turvalliseksi tehdä luonnon roolista ja merkityksestä wiccoille joitain yleistyksiä. Kuten kaikissa yleistyksissä, on hyvä pitää mielessä että väittämät eivät välttämättä koske kaikkia kyseistä uskontoa harjoittavia, ja olen tehnyt ne vain oman aineistoni pohjalta.

Luonnolla on wiccoille kokonaisvaltainen ja tärkeä merkitys. Sitä kunnioitetaan ja pidetään suuressa arvossa, ja se nähdään tärkeänä asiana suojella. Luonto nivoutuu wiccalaisen elämään sen jokaisella tasolla, sillä kaiken nähdään olevan peräisin luonnosta. Toinen tapa sanoa tämä olisi, että myös ihmiset ovat osa luontoa ja wiccalaiset tuntevat siis olonsa kotoisaksi siellä. Kodin käsite luonnosta puhuessa korostui aineistossani, ja sille annetaan suurta merkitystä. Suurin osa wiccoista pitää luontoa pyhänä, ainakin jollakin tasolla. Jotkut palvovat sitä jumaluutena, tai ottavat joitakin luontoelementtejä palvottaviksi. Luonto koetaan pyhänä sanan siinä merkityksessä, että se ylittää tämän näkyvän todellisuuden ja aiheuttaa kokemuksen mitä ei pidetä normaalin arkipäivän asiana. Se tuottaa ihmetystä ja syvää kunnioitusta, joka johtaa siihen että wiccat kokevat luonnon erityisen tärkeäksi. Erottelua maallisen ja pyhän välillä on wiccalaisuudessa tietyssä mielessä hankala tehdä, sillä he kokevat sekä arkipäiväisen, tämänpuoleisen elämän myös yhtä arvokkaaksi kuin niin sanotut tuonpuoleiset asiat, ne mitkä liittyvät ”taikaan”. Vaikka luonnon voidaan nähdä nivoutuvan wiccalaisten arkielämään, sillä on silti pyhä merkitys ja rooli, tai ainakin jollain tapaa erityislaatuinen asema heidän elämässään. Luonnon rooli ja wiccalaisten suhde siihen korostuu rituaaleissa, joissa luontoa ja sen elementtejä ja muita materiaaleja käytetään hyväksi. Tämä ei tarkoita heidän tapauksessaan riistoa, vaan sitä että elementeille annetaan

arvoa ja erityinen rooli suoritettaessa rituaaleja. Esimerkiksi jokin loitsu ei välttämättä onnistu, jos mukana ei ole tiettyjä materiaaleja luonnosta.

Myös wiccojen jumalkäsitys voi tuoda epäselvyyttä siihen kuinka tehdä eroa maallisen ja pyhän välille. Suurin osa wiccoista palvoo Jumalatarta nimeomaan jumaluutena, kuitenkin nostamatta sitä samanlaiseen luoja-asemaan kuin esimerkiksi kristinuskon Jumalalla on. Silti Jumalatarta ylistetään jos ei ainoana jumaluutena, niin niin sanotusti korkeimpana niistä. Jotkut wiccalaiset sanovat wiccan olevan polyteistinen uskonto, kun taas jotkut pitävät sitä luonnonuskontojen tapaan animistisena, mutta lopputulema on silti suhteellisen sama. Luonto itsessään voidaan nähdä, ja usein nähdäänkin, jumaluutena ja siis itsessään automaattisesti pyhänä. Kysymys siitä mikä lasketaan luonnon piiriin nousee tässä, mutta usein wiccat viittaavat sillä luonnonmukaisiin alueisiin, johonkin mihin ihminen ei ole koskenut. Toki luonnonelementit ja –materiaalit mitä voidaan jollain tapaa ”muokata” rituaaleja varten (esimerkiksi leikkaamalla kukista irti niiden varret tai hyödyntämällä vain terälehdet) lasketaan silti pyhiksi ja osaksi luontoa. Luontoa voidaan palvoa myös niin sanotusti energiana, entiteettinä tai muuna vastaavana. Sen ei tarvitse muistuttaa muiden uskontojen jumaluuksia ollakseen wiccoille tärkeä.

Rituaaleissa korostuu luonnon pyhä merkitys. Wiccat kokevat, että rituaalien avulla he pystyvät kontrolloimaan tai muokkaamaan näitä luonnossa esiintyviä energioita, ja lisäksi ne ovat paikka kunnioittaa niitä. Siirtymäriiteissä kuten covenien initiaatioriiteissä korostuu erityisesti yhteys muihin rituaaliin osallistuviin, ja initioitavan voidaan ajatella olevan yhteydessä heidän ihmisluontoon ja tätä kautta muuhunkin luontoon, sillä nämä kaksi asiaa ovat wiccoille yksi ja sama. Rituaalit voivat auttaa heitä myös pääsemään lähemmäksi luontoa konkreettisella tasolla esimerkiksi rituaalin paikkavalinnan kautta. Wiccalaiset pyrkivät tekemään mahdollisimman monet rituaalit ulkona luonnon helmassa, jossa he ovat sekä fyysisesti että henkisesti yhteydessä luontoon. Myös sisällä tehdyt rituaalit voivat vahvistaa luontoyhteyttä käytettyjen materiaalien myötä.

Luonnon pyhyys ja sen merkitys korostuu aineistossani erityisesti luonnonsuojelun kohdalla, ja wiccojen arvojen antaman toimijuuden kautta. Wiccalaisten erityisen läheinen suhde luontoon antaa motiveeja myös sen suojelulle ja hoitamiselle. Erityisesti painotus ekoaktivismiin ja konkreettisiin tekoihin ympäristön ja luonnon hyväksi on esillä aineistossani. Toiminta luonnon hyväksi ei tarkoita vain sitä, että wiccalaiset osallistuisivat ilmastomarsseille tai kampanjoisivat näkyvällä tavalla ilmastoasioiden puolesta. Se tarkoittaa myös sitä että kukin wicca tekee parempia valintoja ympäristön ja luonnon kannalta omassa arjessaan ja jokapäiväisessä elämässään. Luonnon kunnioituksen ja sen loiston säilyttämisen

tulisi aineistoni mukaan olla wiccalaisten yksi tärkeimmistä tehtävistä ja se koetaan velvollisuutena. Wiccat kokevat perinteidensä ja uskontonsa lähtevän esi-kristillisiltä ajoilta, jolloin luonnolla oli ihmisten elämässä huomattavasti laajempi rooli kuin nykyään. Luonnon suojeleminen tarkoittaa heille myös sitä, että jotakin tästä vanhasta perinteestä ja vanhoista tavoista pystytään säilyttämään myös nykyajan modernissa maailmassa. Luonto tuo heidän käsitystensä mukaan elämää kaikille, ja toimii eräänlaisena elämän suojelijana myös. Luonto on wiccalaisuudessa aineistoni valossa vahvasti siis itseisarvo, usein pyhänä ja arvokkaana koettu asia ja kaiken toiminnan ja olemisen lähtöpiste.

Jatkotutkimukselle aiheita wiccalaisuuden parista löytyy useita. Olen työssäni määritellyt wiccan luonnonuskonnoksi, sillä tämä määrittely löytyi osasta käyttämäni tutkimuskirjallisuutta sekä sopii työni teemaan tutkittaessa juuri nimenomaan luontosuhdetta sekä pyhän merkitystä wiccalaisille luonnossa. Wiccojen opit ja mietteet luonnosta istuvat hyvin luonnonuskontojen maailmaan. Kuitenkin wiccalaisuutta voisi määritellä myös muilla tavoilla, jolloin tutkimus wiccan asettumisesta uskontojen kenttään voisi olla hyödyllistä. Wicca pystyisi tutkimaan antoisasti myös esimerkiksi rituaalitutkimuksen yhteydessä, sillä wiccaan liittyvät tavat ja rituaalit ovat hyvin toiminnallisia ja usein myös yhteisöllisiä. Esimerkiksi haastattelututkimusta tehden wiccalaisuudesta voisi saada irti useita puolia, kun pääsisi kuulemaan itse wiccan harjoittajia. Myös omaa tutkimustani voisi viedä syvemmälle: luonnon roolia voisi tutkia wiccassa vielä syvällisemminkin ottaen siihen uusia näkökulmia vaikkapa valitsemalla toisenlaisen aineiston.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painetut lähteet

Crowley, Vivianne (2003). *Wicca: A Comprehensive Guide to the Old Religion in the Modern World*. London: Element.

Cunningham, Scott (2003a). *Wicca. A Guide for the Solitary Practitioner*. Minnesota: Llewellyn Publications.

Cunningham, Scott (2003b). *Wicca. A Further Guide for the Solitary Practitioner*. Minnesota: Llewellyn Publications.

Lewis, James R. (1999). *Witchcraft Today: An Encyclopedia of Wiccan and Neopagan Traditions*. Santa Barbara: ABC-CLIO.

Nice, Harmony (2018). *Wicca: A Modern Guide to Witchcraft and Magick*. London: Orion Spring.

Starhawk (1982). *Dreaming the Dark: Magic, Sex and Politics*. Boston: Beacon Press.

Starhawk (1999). *The Spiral Dance: A Rebirth of Ancient Religions of the Great Goddess*. San Fransisco: HarperCollins.

Starhawk (2006). *The Earth Path: Grounding Your Spirit in the Rhythms of Nature*. San Francisco: HarperCollins.

Internet –lähteet

Controverscial –sivusto.

<https://www.controverscial.com/Vivianne%20Crowley.htm> Luettu 25.1.2019

Lovelock, James (1974). *Atmospheric Homeostasis by and for the Biosphere: The Gaia Hypothesis*. <http://www.jameslovelock.org/atmospheric-homeostasis-by-and-for-the-biosphere-the-gaia-hypothesis/>. Luettu 4.11.2019.

Pakanaverkko Ry.

<https://www.pakanaverkko.fi/uskonnoista/wicca/ukk> Luettu 28.3.2019

Pohjoinen permakulttuuri –blogi.

<https://pohjoinenpermakulttuuri.wordpress.com/permakulttuuri/> Luettu 10.6.2019

Kirjallisuus

Adler, Margot (1986). *Drawing Down the Moon: Witches, Druids, Goddess Worshippers and Other Pagans in America Today*. New York: Penguin/Arkana.

Anttonen, Veikko (1999). *Ihmisen ja maan rajat: Pyhä kulttuurisena kategoriana*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Bell, Catherine (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press.

Gottlieb, Roger S. (2004). *This Sacred Earth: Religion, Nature, Environment*. London: Routledge.

Hajer, Maarten (1995). *The Politics of Environmental Discourse*. Oxford: Oxford University Press.

Hanegraaff, Wouter J. (1998). *Reflections on New Age and the Secularisation of Nature*. Teoksessa Joanne Pearson; Richard H. Roberts; Geoffrey Samuel (toim.) *Nature Religion Today: Paganism in the Modern World*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Harvey, Graham (2007). *Listening People, Speaking Earth: Contemporary Paganism*. London: Hurst&Company.

Heelas, Paul (1996). *The New Age Movement*. Oxford: Blackwell.

Hjelm, Titus (2005). *Miksi wicca?* Teoksessa Titus Hjelm (toim.) *Mitä wicca on?*. Helsinki: Like.

King, Ursula (1993). *Women and Spirituality: Voices of Protest and Promise*. London: The Macmillan Press Ltd.

Mikkola, Teija (1999). *Uusia tuulia maailmankuvamarkkinoilla: New Age –liikkeen, ympäristönsuojeluaatteen ja postmodernin yhtymäkohtia*. Teoksessa Heikki Pesonen (toim.) *Uskonnon luonto – ihmisen ja luonnon suhde uskonnollisessa ajattelussa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

- Meyer, Birgit & Pals, Peter (2003). *Magic and Modernity: Interfaces of Revelation and Concealment*. Stanford: Stanford University Press.
- Laine, Susanna (2010). *Kahdeksasti kehässä: Wiccan sapattien rituaaliprosessi ja merkitys*. Sosiaali- ja kulttuuriantropologian Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lassander, Mika (2005). *Mihin wicca uskoo?* Teoksessa Titus Hjelm (toim.) *Mitä wicca on?*. Helsinki: Like
- Luhrmann, T.M. (1985). *Persuasive Ritual: The Role of Imagination in Contemporary Witchcraft*. Teoksessa *Archives de Sciences Sociales des Religiones*. Vol. 60 (1), 151-170.
- Luhrmann, T. M. (1993). *The Resurgence of Romanticism: Contemporary Neopaganism, Feminist Spirituality and the Divinity of Nature*. Teoksessa Kay Milton (toim.) *Environmentalism: The View from Anthropology*. London: Routledge.
- Lång, Hanna-Maria (2007). ”Wicca=...”: Sosiaalisen identiteetin vaikutus wiccan määrittelyyn Suomiwicca –keskustelulistalla. Uskontotieteen Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Pearson, Joanne (1998). *Assumed Affinities: Wicca and the New Age*. Teoksessa Joanne Pearson; Richard H. Roberts; Geoffrey Samuel (toim.) *Nature Religion Today: Paganism in the Modern World*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Pesonen, Heikki (1999). *Kristinuskko ja ympäristökriisin syylliset*. Teoksessa Heikki Pesonen (toim.) *Uskonnon luonto – ihmisen ja luonnon suhde uskonnollisessa ajattelussa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Sjöo, Monica & Mor, Barbara (1987). *The Great Cosmic Mother: Rediscovering the Religion of the Earth*. San Francisco: Harper&Row.
- Sohlberg, Jussi (2005). *Okkultismin ja magian elpyminen läntisessä maailmassa – Wiccan aatehistoriaa*. Teoksessa Titus Hjelm (toim.) *Mitä wicca on?*. Helsinki: Like.
- Taskinen, Aija (1999). *Hindulaiset luontokäsitykset: Luontokeskeisen luontosuhteen jäljillä*. Teoksessa Heikki Pesonen (toim.) *Uskonnon luonto – ihmisen ja luonnon suhde uskonnollisessa ajattelussa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Tuomi&Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turner, Victor (2007). *Rituaali: rakenne ja communitas*. Suom. Maarit Forde. Helsinki: Summa.
- Turner, Victor (1969). *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. New York: Cornell University Press.

Urban, Hugh, B. (2015). *New Age, Neopagan & New Religious Movements. Alternative Spirituality in Contemporary America*. California: University of California Press.

Utriainen, Terhi (2017). *Enkeleitä työpöydällä: Arjen ja lumon etnografiaa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Utriainen, Terhi (2018). *Enkelitalismaani vai rukouskoru? Mitä kätkeytyy pieneen arkiseen onnemesineeseen?* Teoksessa Alexandra Bergholm & Riku Hämäläinen (toim.) *Katse Pyhään: Näkökulmia uskonnon aineellisuuteen*. Helsinki: Partuuna.

West, Kate (2002). *Wiccan käsikirja*. Keuruu: Otava.

White, Lynn (1967). *The Historical Roots of Our Ecological Crisis*. Science Magazine vol 155.